

שו"ת יביע אומר חלק ד - אור"ח סימן לג

ב"ה. פעה"ק ירושלים ת"ו. אדר תשט"ז לפ"ק.

בדין פסיק רישיה דלא ניהא ליה

(א) עמדתי ואתבונן במ"ש בס' שביתת השבת (בפתיחה למלאכת מבשל אות יט, דמ"ה ע"ג) לעורר אודות מה שמערים מים חמים מכלי ראשון לתוך הכוס לעשות ט"י / תה / או קפה, והרבה פעמים שהכוס או הכפית שבתוכו לחים משטיפתם בצונן, וכיון דעירוי מבשל כדי קליפה, הרי מבשל טיפות המים הצוננים שבכוס ובכפית. וסיים, ושמעתי שהגאון הצדיק מהר"ר אריה ליב מטאווויסק זצ"ל היה נזהר שלא לערות חמין לתוך הכוס עד שיתנגב, אך לא הזינן לרבנן קשישאי וזלתו דעבדי הכי. ע"ש. ונראה דאתינן לפלוגתא דהערוך נגד התוס' ושאר פוסקים בדין פסיק רישיה דלא ניהא ליה, דלדעת הערוך מותר לכתחלה, ולהתוס' ושאר פוסקים אסור מדרבנן. וכמבואר בתוס' שבת (קג) וכתובות (ו). ומראיית הערוך מסוכה (לג): דאי אית ליה הושענא אחריתי חשיב פ"ר דלא ניה"ל, וכן בדעביד בארעא דחבריה דחשיב ליה פ"ר דלא ניה"ל, מוכח דאף בדלא איכפת ליה מותר לכתחלה לדעתו ז"ל. וה"נ הכא דהוי דבר שאינו מתכוין לבשל טיפות המים הטופחים על פני הכוס והכף, ואם כי הוי פ"ר, מ"מ כיון דהוי פ"ר דלא איכפת ליה שפיר דמי לדעת הערוך. אבל להתוס' וסיעתם עכ"פ יש לאסור מדרבנן. ולכאורה אין בעל הערוך יחידי בסברתו זו, כי כן נראה דעת הר"א ממיץ בס' יראים (סי' קב מלאכת הדש) שכל, וכן ברזא שיש בה נעורת, והנעורת בולע, שלא יסחוט הנעורת מן היין שבו להוציאו, אבל אם אינו צריך למשקה כלל מותר, דהיינו כבשין וכו'. ע"כ. וכל בס' שם חדש (דנ"ד סע"ב), דס"ל להיראים כדעת הערוך, שמכיון שא"צ למשקה הוי פ"ר דלא ניה"ל. ע"ש. אולם קשה דהא לעיל מזה כ' היראים (במלאכת החורש דנ"א ע"ב), דהיכא דעביד בארעא דחבריה איסורא דרבנן מיהא איכא. אלמא דפליג על הערוך שלמד מזה להתיר לכתחלה. (וכן האור זרוע ח"ב ס"ס נד הביא דברי היראים בזה. ושם (סי' נט ד"ד קרוב לסוף ע"ב) הביא דברי היראים עם שיטת הערוך להתיר. ושוב הביא שיטת ר"י דפ"ר דלא ניה"ל אסור מדרבנן. ע"ש.) ואולי דס"ל להיראים לחלק בין פ"ר דלא ניה"ל דקשה הדבר בעיניו, כההיא ברזא עם הנעורת שכשסוחט היין הולך לאיבוד, בזה ס"ל להתיר לגמרי. ובין פ"ר דלא ניה"ל ולא איכפת ליה כההיא דעביד בארעא דחבריה דבכה"ג אסור מיהא מדרבנן. וכמו שמצינו להמאירי (שבת כט: קג) שמחלק בזה לדינא. (וע' בחי' המאירי ביצה כג ודו"ק) אלא דאכתי קשה ממ"ש היראים (במלאכת הצובע), שצריך לזוהר שאם שותה משקין צבועים כגון מי תותים וכיו"ב שלא יצבע המפה ומלבושו וכו'. וכן הובא להלכה בש"ע (ס"ס שכ). וכל הגר"א, דאתי כמ"ד פ"ר דלא ניה"ל אסור מדרבנן. וכ"כ המשנ"ב בשם האגור. וכ"כ בס' טל אורות (ד"ס ע"א). ע"ש. ושם מסתמא הדבר קשה לו ורע בעיניו בלכלוך המפה והמלבוש, ואפ"ה אסור. ולפמ"ש מרן החיד"א במחב"ר (סימן תרל), דלשון צריך לזוהר משמע דלאו מדינא הוא אלא זהירות בעלמא. ע"ש. ה"נ ניהא. (וע' בשד"ח כללי הפוסקים סימן טז אות ד - ה). ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' כא אות ט). וע' בס' בני ציון (סי' רעז סק"ב) ד"ה ואי. ע"ש. אולם יותר נראה לומר שלא התיר היראים בסחיטת הנעורת מטעם הערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר, אלא מטעם ר"ת דדמי לכבשים שסחטן לגופן. וכמ"ש בשו"ת הריב"ש (סי' שצד) וז"ל, ומה שנהגו בהידוק ברזא ולא חששו לסחיטה, לא מפני סברת בעל הערוך נהגו כן, אלא מפני סברת ר"ת דתרי מיני סחיטה ניהו וכו' / וכו', וכבר קלטה הרמב"ן לסברא זו בחידושו. ע"כ. ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ב (סי' כ אות ה). ודו"ק.

(ב) והנה בשו"ת יביע אומר ח"א (סי' כא) הבאתי דברי הגר"ח הלוי מברסק (בפ"י מה' שבת הי"ז) שכל להעמיד שיטת הרמב"ם כדעת בעל הערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר לכתחלה, ואני בעיני כתבתי לפקפק עליו בזה. ועמש"כ עוד לעיל (סי' כה - כו) בזה. והן עתה נתתי לבי לחזור ולעייין בדעת הרמב"ם בד"ז. ולכא"ו יש להביא ראיה שדעת הרמב"ם לאסור בפ"ר דלא ניה"ל, ודלא כהערוך, ממ"ש הרמב"ם (פ"ט"ז מה' מעשה הקרבנות הי"ד), שהמתנדב יין בפ"ע מנסכין אותו ע"ג השיתין ככל הנסכים. והקשה מרן הכ"מ מזבחים (צא): אמר שמואל המתנדב יין מביא ומזלפו ע"ג האישים, ומוקי לה כר"ש דדשא"מ מותר. והא אנן קי"ל כר"ש. ותיריך מהר"י קורקוס, דס"ל לרבינו דהוי פסיק רישיה שא"ל לזלף א"כ יכבה. והא דאוקים לה כר"ש היינו מקמי דתיקום לן דמודה ר"ש בפ"ר ולא ימות, אבל בתר דאסיקנא דמודה בפ"ר ליתא לדשמואל וכו'. ע"ש. והרי זילוף היין ע"ג האשים פ"ר דלא ניה"ל הוא. (וכמו שרצה הערוך להוכיח מדשמואל דס"ל מזלפו ע"ג האישים, דפ"ר דלא ניה"ל מותר. ובתוס' כתובות (ו) הביאו ראיתו זו, ודחו דמצוה שאני. ע"ש.) אלמא דס"ל להרמב"ם דפ"ר דלא ניה"ל נמי אסור. והנה אין לסתור דברי מהר"י קורקוס ממ"ש הרמב"ם עצמו בפ"ה המשנה (ספ"י דזבחים), שזילוף יין ע"ג האשים אינו פ"ר, לפי שמעט יין או מים שזורקים אותם על אש גדולה, אין מכבין אותה, אלא כח האש מלהט אותן ונוצחן. ועוד שאפשר שזרק ע"ג קרקע המזבח או קצות העצים שלא נשרפו עדיין. ע"כ. וכיו"ב כ' רש"י (זבחים צא:). ותוס' (שבת קג ויומא לה). ע"ש. ש"ל דבבב"ר של הרמב"ם מהדר קא דהדר ביה, וס"ל דפ"ר הוא, וכמ"ש מהר"י קורקוס. ופשוט. (וממילא ש"מ דפ"ר דלא ניה"ל אסור גם לדעת הרמב"ם בפירושו הנ"ל, ממה שהוצרך לתרץ דלא חשיב פ"ר, הלא"ה אע"ג דלא ניה"ל אסור.) אלא שיש לדחות ראיה זו לפמ"ש בחי' הרשב"א שבת (קט:): שאפ"ל לפי הערוך דבפ"ר ולא ניה"ל מותר, ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל במילי דעלמא כל שהוא פ"ר אסור. ע"ש. וכ"כ הרא"ש פ' שמנה שרצים (ס"ס ט). והמאירי שבת (קי:). והר"ן שם. ע"ש. וא"כ י"ל שגם הרמב"ם ס"ל לחלק בזה, ומש"ה פסק בדין זילוף היין ע"ג האשים דלא כשמואל משום דהוי פ"ר, אבל בשבת י"ל שיסבור כהערוך. [שו"ר בשו"ת זכור ליצחק הררי (סי' פג דקכ"ד ע"ג) שישב על מדוכה זו. וע"ע חקר הלכה דע"ה סע"ב. וי"ל ע"ד].

(ג) אלא דלכאורה קשה טובא על דברי הראשונים הנ"ל, וביותר על מה שהוכיחו סברתם זו אליבא דהערוך, מדפריך הש"ס בזבחים (צא) גבי מתנדב אדם יין ומזלפו ע"ג האשים, והא קא מכבה וכו'. אלמא דאע"ג דלא ניה"ל בכיבוי אסור. ע"ש. והרי התוס' (כתובות ו) כתבו, שעיקר ראיתו של הערוך מההיא דזבחים (צא): שמזלפין יין ע"ג האשים, אע"ג דפ"ר הוא דודאי מכבה, אלא כיון דלא ניה"ל כתבו, כיבוי שרי. ע"ש. אלמא דלד' הערוך בכל האיסורין פ"ר דלא ניה"ל מותר. וכן מוכח עוד ממ"ש הרמב"ן והר"ן (בס"פ שמנה שרצים) שהערוך הביא כמה ראיות דפ"ר דלא ניה"ל מותר, ומכלל ראיותיו (מתני' דכלאים פ"ט מ"ה) מוכרי כסות מוכרים כדרכם, ובלבד שלא יתכוונו וכו'. אע"ג דפ"ר הוא, אלא דכיון דלא ניה"ל מותר. ע"ש. שוב מצאתי בס' מלא הרועים (ערך

דבר שאינו מתכוין אות ד) שעמד בקושיא ע"ד הרא"ש מראית הערוך מזבחים (צא): מזלפין יין וכו'. וכן הקשה בשו"ת מהרי"מ פאדווא (סי' סד אות כא). וכן בס' צרור החיים (פ"א מה' שבת דכ"ט ע"א). ע"ש. וע' בשו"ת צמח צדק מליבאוויטש (חיו"ד סי' סח) שכל' דהתוס' כתובות (ו) הנ"ל פליגי על חילוק הרא"ש אליבא דהערוך בין שבת לשאר איסורים. ע"ש. ולפלא שלא זכר שהרא"ש עצמו (בר"פ הבונה) כ' בשם הערוך ל"ר מזבחים צא: וכדברי התוס' כתובות (ו) הנ"ל. כיעו"ש. והנה באמת בס' הערוך שלפנינו (ערך פסק) בדין פ"ר דלא ניה"ל, לא הביא ראיה כלל לא מההיא דזבחים, ולא ממתני' דמוכרי כסות. רק (משבת קג ק"ו וסוכה לג:). וכבר העיר מזה הגר"י ברלין בהגהותיו על הרא"ש (ר"פ הבונה). וכן ראיתי בשו"ת עמודי אש (סי' ה אות ג) שהביא קושית המלא הרועים הנ"ל, שהרי עיקר ראית הערוך מההיא דמזלפין יין ע"ג האשים, אלמא דפ"ר דלא ניה"ל שרי בכלל האיסורים לד' הערוך. וכו' ע"ו, ותימה על תמימתו, שהרי בס' הערוך עצמו לא הביא ראיה זו כלל. ובסתירת דברי הרא"ש ע' ברכת הזבח (זבחים צא): ומג"א (ס"ס ש). עכ"ל. וכיו"ב כ' בס' בית מנוחה (דף ע' ע"א). ע"ש. אך לפע"ד הדבר ברור שהתוס' והרא"ש היה לפניהם ס' הערוך יותר מושלם מאשר לפנינו. ושם היתה נמצאת הראיה מזבחים (צא). וכן הראיה שהביאו הרמב"ן והר"ן בשם הערוך מההיא דמוכרי כסות, ואינה בס' הערוך שלפנינו, בודאי שהיתה נמצאת בס' הערוך שלפניהם. וכן ראיתי בס' ערוך השלם (במבוא עמוד לט) שהוכיח מכמה ראשונים, שהערוך שלפנינו לקה בחסר בכמה מקומות. ומהם הזכיר ד' הרמב"ן והרשב"א (שבת קיא) שהעתיקו מהערוך מה שלא נמצא בערוך שלפנינו. וכ"כ עוד בערוך השלם (ערך פסק הערה יא). ע"ש. ולכן צ"ל כמ"ש העצי ארזים אה"ע (סי' ה ס"ק כא) בד"ה ולענ"ד, שאחר שעמד גם הוא בקושיא זו, כ' לתרץ, שאין כוונת הרא"ש לחלק בין שבת לשאר איסורים אליבא דהערוך עצמו, דאיהו ודאי לא ס"ל לחלק בזה כדמוכח מראיותיו, אלא כוונת הרא"ש לדין דלא קי"ל כהערוך דמתיר לגמרי פ"ר דלא ניה"ל, אבל עכ"פ אינו אסור אלא מדרבנן, וכדמוכח (בשבת קג). וא"כ לכאול במקום חולי שאב"א יש להתיר שתיית כוס עיקרין לרפואה, קמ"ל דבשאר איסורין הוי מה"ת, דלא בעינן מלאכת מחשבת. ע"ש. וכיו"ב כ' בשו"ת גורן דוד (סי' כה אות ג). וע"ש. וע"ע בשו"ת בתי כהונה ח"א (סי' יח דפ"א סע"ד). ובשו"ת זרע אברהם יצחקי ח"ב (חאה"ע סי' א). ובס' בית הלל (סי' ה ס"ק יב). ובשו"ת פרי הארץ ח"ב (חאו"ה סי' ד די"א ע"ב). ובס' יצחק ירנן (דל"ה ע"א). ובספר חינוך וחסדא בפ"ק דכתובות (דף פד סוף ע"ד). ובספר דברי שאול (בדרוש לשבת תשובה שנת תרי"ד, דף ו ע"ד). ובספר אומר לציון (סימן ש' והלאה). ובשו"ת ריב"א (חאו"ה סימן ח). ובחזון איש מועד (ר"ס נ). ע"ש. וע"פ הנ"ל יש לקיים מ"ש העמודי אור (סי' סו אות ג) בפ"י הירושלמי. ע"ש.

ד) וראיתי להגאון מהר"ח אבולעפיא בס' מקראי קודש (דק"ב ע"א), שהעיר במתני' דכלאים (פ"ט מ"ה) מוכרי כסות מוכרים כדרכם ובלבד שלא יתכוונו בחמה וכו'. וכן פסק הרמב"ם (פ"י מכלאים ה"ז). וכן התוס' שבת (כט): דמירי בענין דלא הוי פסיק רישיה, כגון שלובש מלבושים אחרים להגין עליו מפני החמה ומפני הצנה. ע"כ. אבל א"א לומר כן בדעת הרמב"ם. שהרי פסק (בפ"י מה' כלאים הי"ח), לא ילבש כלאים עראי, ואפ"י ע"ג עשרה בגדים שאינו מהנהו כלום, ואפ"י לגנוב המכס, ואם לבש כן לוקה. עכ"ל. והנראה שמוכרי כסות הוי פ"ר דלא ניה"ל, שאילו יוכל למכרן בלי העלאה לא איכפת ליה. אבל הלוש לגנוב המכס הוי פ"ר דניה"ל שיראוהו לבוש הבגדים ויפטרואו מהמכס מש"ה לוקה. עכ"ל. נראה דס"ל שדעת הרמב"ם כהערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר. ותמיהני דהרמב"ם גופיה פסק דלא כשמואל (בזבחים צא). אלמא דפ"ר דלא ניה"ל אסור, וכנ"ל בשם מהר"י קורקוס. ועכ"פ הא בשאר איסורים מיהא מודה הערוך דפ"ר דלא ניה"ל אסור. וכמ"ש לעיל בשם הרשב"א והרא"ש והמאירי והר"ן. וא"כ הי"ל להרמב"ם לאסור גבי מוכרי כסות. [ובאמת שקושיא אחרונה זו תחול גם על הב"ח יו"ד (סי' שא) בד"ה הלוש, שכל' דה"ט דהטור שפסק שמוטר ללבוש כלאים לגנוב המכס (במוכס העומד מאליו וכיו"ב). משום דדשא"מ מותר, ואע"ג דהוי פ"ר, שא"א שלא ינהה גופו מהכלאים. אפ"ה כיון דלא ניה"ל שהרי צריך הוא ללבשן להציל ממונו מגזילה הילכך שרי. וכמ"ש התוס' (כתובות ו). עכ"ל. ד. וקשה דהא בשאר איסורים לכ"ע אסור בפ"ר דלא ניה"ל. וצ"ע. שו"ר בשו"ת זכור ליצחק הררי (ס"ס פו) ובס' שונה הלכות (דמ"א ע"ב) שעמדו בזה ע"ד הב"ח. וע"ש]. עוד ק"ל ע"ד המהר"ח אבולעפיא הנ"ל, דס"ל דלבישת כלאים לגנוב המכס חשיב פ"ר דניה"ל, דא"כ היכי אמרינן בב"ק (קיג) דת"ק דאמר אסור ללבוש כלאים להבריח מן המכס כר' יהודה דס"ל דשא"מ אסור, ור"ש משום ר"ע שמתיר ס"ל דשא"מ מותר. ע"ש. הא הוי פ"ר דניה"ל ולכ"ע אסור, דהא מודה ר"ש בפ"ר ולא ימות. ומיהו י"ל דבהא גופא קמפילגי דמ"ס דבכה"ג הוי פ"ר דניה"ל, ומ"ס דהוי פ"ר דלא ניה"ל. וע' תוס' זבחים (צא סע"ב). שוב מצאתי להר"א בן הרמב"ם בשו"ת ברכת אברהם (סי' יח עמוד לב) שכל' דהא דאמר' בב"ק (קיג) ר"ש אומר משום ר"ע מותר להבריח מן המכס לאו אליבא דידיה הוא, דר"ש מודה בפ"ר ול"י, אלא אליבא דר"ע הוא, ושמה ר"ע פליג אפ"י בפ"ר וס"ל דשא"מ מותר לגמרי. ואין הלכה כדבריו. ע"כ. ולכאול ק' משבת (קכ): תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו לייט עלה רב. ופרכ"י מ"ט לייט עלה רב אי משום דס"ל כר' יהודה (דדשא"מ אסור) ותנא קתני לה כר"ש, אטו משום דרב ס"ל כר"י כל דתני כר"ש מילט לייט ליה. ומשני בהא אפ"י ר"ש מודה דהוי פ"ר ולא ימות. ע"ש. ואם איתא דר"ע מתיר גם בפ"ר, א"כ הדק"ל דאמאי לייט רב מאן דס"ל כר"ע. וי"ל דשאני האי דר"ע דכ"ע פליגי עליה, אבל ר' יהודה הרבה סוברים כמותו. וכדאשכחן בביצה (כג) דקתני ליה בלשון חכמים (דפליגי אדראב"ע). ואף חכמים דר"ג (בביצה כב): דאסרי לכבד בית המטות, כ' הרי"ף בתשו' דס"ל כר"י דדשא"מ אסור, והובאה במלחמות פ' כל הכלים (שבת קכד): וכן אמוראי טובא קיימי בסברת ר"י. (ע' שבת צה). ולפ"ד רבינו עזרא בשיטתו לנזיר (מב) אף ר' ישמעאל ס"ל כר"י דדשא"מ אסור. ע"ש. ומיהו בלא"ה י"ל בההיא דב"ק כמ"ש מהר"י קורקוס (פ"י מה' כלאים ה"ז), עפ"ד הראב"ד (פ' כירה) גבי הא דמקשינן והא קא מצרף ומשני הא מני ר"ש היא, וכ' הראב"ד, [והובא ג"כ בהרמב"ן במלחמות (שבת מא): ובחי' הרשב"א שם] דההיא סוגיא מקמי דתיקום לן דמודה ר"ש בפ"ר, אבל בתר דידעינן דמודה ר"ש בפ"ר צ"ל דאיירי בלא הגיע לצירוף וכו'. וה"נ ההיא דב"ק (קיג) דאוקימנא הא דלא ילבש כלאים להבריח המכס כר' יהודה היינו מקמי דידעינן דמודה ר"ש בפ"ר וכו'. ע"ש. וכיו"ב כ' בחי' הרמב"ן (שבת קיא) על הסוגיא דיומא (לד): בסוגיא דעששיות של ברזל דאוקימנא שאפ"י הגיע לצירוף דשא"מ מותר. דאזלא להס"ד דלא ידע דמודה ר"ש בפ"ר. ע"ש. וכ"ה בשו"ת הריב"ש (סי' שצד). ע"ש. וע' בס' מרכבת המשנה אלפנדארי (דנ"ה סע"ב) בההיא דב"ק (קיג). ודו"ק. ומצאתי בחפשיה בשו"ת זכור ליצחק הררי (ס"ס פו) שהעיר ע"ד מהה"ח הנ"ל מד' הרא"ש והר"ן. ע"ש. וכן בקדש חזיתיה למהר"י עייאש בס' לחם יהודה ח"א (דכו"ו סע"ב) שהביא דברי המהר"ח הנ"ל, והעיר ג"כ עליו מ"ש הרא"ש דבשאר איסורין לכ"ע פ"ר דלא ניה"ל אסור. והוסיף, שי"ל דשאני הידוק הברוא

בחבית, שמתיר הערוך, מפני שיש לו ג"כ נזק בזה, אבל מוכרי כסות שלא איכפת להם אבל גם נזק אין להם י"ל שגם הערוך מודה לאסור. ע"כ. ואין זה מחזור, דהא הערוך מיימי מהיכא דעביד בארעא דחבריה, שאין לו תועלת ולא נזק. [וע"ע בב"י (סי' שלו) בשם הסמ"ג והגמ"י אליבא דהערוך. וכן בס' מטה יהודה (סי' שלו סק"א). ע"ש.] גם מדמייתי הערוך ראייה לדבריו מדין מיעוט ענבי הדס (סוכה לג.), דמירי נמי בפ"ר דלא איכפת ליה. וכן מצאתי להדיא באחרונים אליבא דהערוך. ואמנם יש פוסקים שסוברים לחלק בזה בין פ"ר דלא ניה"ל לפ"ר דלא איכפת ליה. וכמ"ש המאירי (שבת כט: סוכה לג.). וע' לעיל בריש אמיר (אות א). משא"כ אליבא דהערוך שאיננו מחלק בזה. וכ"כ בחי' הרש"ש (כתובות ו) והמשנ"ב בבאה"ל (ס"ס שכ) בד"ה דלא ניה"ל. ע"ש. וע"ע בקרבן נתנאל (ספ"ב דביצה). ע"ש. ומ"מ לפמש"כ לעיל (אות ג) במסקנת דברינו, דהערוך עצמו מתיר פ"ר דלא ניה"ל גם בשאר איסורים, יש ליישב ד' הב"ה ומהרה"א הנ"ל. וע"ע בס' חנא וחסדא ח"א (דפ"ה ע"א). ודו"ק.

(ה) ובהיותי בזה ראיתי להרדב"ז בפ"י להרמב"ם הנקרא יקר תפארת (בפ"י מה' כלאים הי"ח) שכתב, ואיכא למידק דהא הך סתמא (דלא ילבש כלאים להבריה המכס) אתי כמ"ד דשא"מ אסור, ורבינו הא פסק כר"ש דשא"מ מותר. וי"ל דגבי שבת דחמיר לאינשי פסק כר"ש דשא"מ מותר. אבל גבי כלאים דקיל לאינשי פסק כר"ע ור' יהודה דשא"מ אסור. ומה"ט פסק רבינו כר' יהודה [דמוקצה] ביו"ט אסור. עכ"ל (ומ"ש הרדב"ז שפסק כר"ע, היינו כר"ע דזבחים (צא)). וע' בתוס' שם דתרי תנאי ניהו אליבא דר"ע. ולכא' תמוה, דמנ"ל לרבינו להכריע כן מסברא דנפשיה לחלק בין איסור לאו לסקילה. ולא דמי למוקצה דאיתמר בש"ס להדיא (ביצה ב:). וע' תוס' סוטה ז). ולכא' אפשר דנפקא ליה מדאמרין (שבת קנז) בכל השבת כולה הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור וכו'. וכ' בחי' הרמב"ן והרשב"א והר"ן דמלשון זה משמע שגם בדשא"מ הל' כר"ש שמתיר. ולא רק באיסור מוקצה. ע"ש. ולפ"ז כשם שבמוקצה קיל כר"ש רק בשבת ולא ביו"ט, ה"נ בדשא"מ. וע"ע בחי' הרמב"ן ובמלחמות (ס"פ כל כתבי הקדש קכא:). ע"ש. אלא שתירוצו זה לא יכון אליבא דהרמב"ם שפסק (בפ"א משבת ה"ו) דמשאצ"ל בשבת חייב, וזה כר"י דפליג אדר"ש. ובראשו הנ"ל מבואר דאף במשאצ"ל קיל כר"ש מדאמר'י בכל השבת כולה הל' כר"ש. וע"ע בה"ה שם. ולמטוניה דהרדב"ז הנ"ל יותר הי"ל לומר ע"פ מ"ש התוס' (שבת מא:). דלר' יהודה דשא"מ אסור אינו אלא מדרבנן, דמלאכת מחשבת אסרה תורה. משא"כ בשאר איסורין דמדאורייתא אסורי בדשא"מ לר' יהודה. ע"ש. וכ"כ התוס' יומא (לד:). ובהמאירי שבת (קלב:). וסוכה (לג:). ובחי' הר"ן סנהדרין (פה). ובשו"ת הריב"ש (סי' שצד). וראב"ה שבת (סי' קצד עמוד רכח). וס' התרומה (סי' רנד). ע"ש. ולפ"ז י"ל דה"ט דהרמב"ם שפוסק בדיני שבת כר"ש ובשאר איסורין כר"י. ומשום שלא פסקו בגמ' כר"ש אלא גבי שבת שאין איסור בזה לכ"ע אלא מדרבנן, משא"כ בשאר איסורין נקטינן כר' יהודה לגבי ר"ש. וכדאי בעירובין (מו:). וה"נ אשכחן להשאלות הובא בתוס' שבת (קי:). דס"ל דהא דקיל כר"ש דשא"מ מותר, היינו דוקא בשבת דבעינן מלאכת מחשבת, משא"כ בשאר איסורין. ע"ש. והן אמת דבשטה מקובצת (כתובות ו) בשם הרשב"א, כ' לדחות שיטת התוס' (שבת מא:). הנ"ל וס"ל דלר' יהודה דשא"מ אסור מה"ל גם בשבת. וכ"ה בחי' הרשב"א (שבת קלג) וכן דעת ה"ה (פ"א מה' שבת ה"ו, ופי"ב ה"ב). וכן מתבאר בדברי הרמב"ן במלחמות (פ' כל הכלים קכד:). בסוף הלשון. ע"ש. וכן מסקנת המאירי שבת (צה). והריטב"א יומא (לד:). ע"ש. וכן מתבאר להדיא מדברי הרא"ש (ר"פ הבונה סימן א). ע"ש. ואף רש"י שכתב בשבת (קכא:). דשא"מ שאסור לר"י אינו אלא מדרבנן, דהר"ה תבריה לגזיזיה בפ"י ליומא (לד:). וכמ"ש בדעתו הפני יהושע כתובות (ה:). בתד"ה את"ל. וכבר עמדו על סתירת ד' רש"י כמה אחרונים, ומהם הסדר משנה ח"א (הל' יסוה"ת ד"טו ע"ג). והמלא הרועים (ע' דבר שאינו מתכוין את"ל). וע"ע בשו"ת מהרי"מ פאדווא (סי' סד אות יח). ובחי' הצמח צדק מליבאוויטש על הש"ס (פי"ב דשבת ד"מ ע"ד). ובערוך לנר על כריתות (כ:). ע"ש. וביותר יש להעיר לפמ"ש במרכבת המשנה אשכנזי (פ"א מה' שבת ד"ד ע"ג) שגם לדעת הרמב"ם דשא"מ אסור לר"י מדאורייתא גם בשבת. ע"ש. וכ"כ בשו"ת בני יהודה (דף א ע"א) ובשו"ת עמק הלכה (חאו"ח ס"ס צה) בדעת הרמב"ם. ובס' שפת אמת יומא (לד:). בד"ה ומי אמר אביי. ע"ש. מ"מ אין דבריהם מוכרחים, ובפרט שמצינו לרבינו אברהם בן הרמב"ם בשו"ת ברכת אברהם (סי' יט עמוד לג) שכל להדיא כד' התוס' דשא"מ אסור לר"י בשבת רק מדרבנן. ע"ש. ואיהו קים ליה טפי בדעת אביו ורבו הרמב"ם ז"ל ולא יטה ממנו ימין ושמאל. וא"כ לכאורה יש ליישב פסקי הרמב"ם כאמור.

(ו) ברם בקושתא אין זה אמת בדעת הרמב"ם, וסתירה מבוארת לתירוץ הרדב"ז הנ"ל, ממ"ש הרמב"ם עצמו סמוך ונראה להלכה זו, (בפ"י מה' כלאים ה"ז), מוכרי כסות מוכרים כדרכם ובלבד שלא יתכוונו בחמה שיציל להם הכלאים שעל כתיפן מן החמה, ולא יתכוונו להתחמם בו. עכ"ל. ומקור הלכה זו (מתני' פ"ט דכלאים), מוקמינן לה בשבת (מו:). כר"ש דאמר דשא"מ מותר. אלא דאף באיסור לאו דכלאים פסקינן כר"ש. וז"ל הרמב"ם (בפ"ה מה' נזירות הי"ד), נזיר חופף על שערו בידו וחוכך בצפרניו, ואם נפל שער אינו חושש, שהרי אין כוונתו להשיר, ואפשר שלא ישיר. ע"כ. אלא דאף בשאר איסורין נקטינן כר"ש, וכדאוקימנא להאי מתני' בנזיר (מב) כר"ש דאמר דשא"מ מותר. וכ"ה בשבת (פא:). ע"ש. וה"נ יש להוכיח ממ"ש הרמב"ם (פ"י מה' תומאת צרעת ה"א), מותר למצורע לישא במוט על כתפו שיש בה הצרעת, ואם הלכו סימני טומאה ילכו, ובלבד שלא יתכוין לכך. ע"ש. ומיהו זה יש לדחות דשאני התם דכתיב לעשות, דהא אף לדידן דקיל כר"ש הא מודה ר"ש בפ"ר, והכא שרינן בכל גוונא. וכדמשני רבא (שבת קלג). ע"ש. [ובתורה תמימה דברים כד ח כ' דהוי גרמא בעלמא ומש"ה שרי. וק"ק דא"כ למה התנה הרמב"ם ובלבד שלא יתכוין לכך. ועל כרחיך דהכא מיירי גם באופן שנעשה הדבר מיד, דלא חשיב גרמא אלא בדבר הנעשה לאחר זמן. וכמ"ש הפני יהושע (ביצה כב). והזרע אמת ח"א (סי' מד). וכ"כ בשו"ת לב חיים ח"ב (סי' קפח). ובשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' נה). ע"ש. שו"ר בס' שפת אמת (שבת קלג) שהקשה דמכיון דהוי גרמא ככה"ג אמאי בעינן שלא יתכוין. ע"ש. ולפי האמור א"ש. ודו"ק.] אולם כן יש להוכיח עוד ממ"ש הרמב"ם (פ"ב מה' בכורות הי"ג). בכור שאחזו דם יקין, ובלבד שלא יתכוין לעשות בו מום. והיינו כר"ש במתני' (בכורות לג:). ר"ש אומר יקין אע"פ שהוא עושה בו מום. (דס"ל לר"ש דשא"מ מותר. רש"י.) הא קמן דלרבינו אין חילוק בין שבת לשאר איסורין. ודלא כהרדב"ז הנ"ל. וע' בגמ' בכורות (לד) אר"י אמר שמואל הלכה כר"ש. מתקיף לה רב"י הי ר"ש אילימא ר"ש דמתני' אטו עד השתא לא אשמעינן שמואל דהלכה כר"ש. והא אמר שמואל דהלכה כר"ש (בגרייה). אלא ר"ש דברייתא (שישחט על אותו המום. רש"י) ע"כ. ואם איתא שיש חילוק בין שבת לשאר איסורין, מאי קושיא, הא קמ"ל דאף בשאר איסורין הל' כר"ש. א"ו דלא שגא. וכן הוכיחו במישור התוס' (שבת קי:). וכן ראיתי בחי' הריטב"א (יומא לד:), שכ', ומה שאומר רבינו (ר"י) דבשאר איסורי תורה דשא"מ אסור (מה"ת), דלא כ' בהו מלאכת מחשבת, לא משמע הכי, מדאמר'י גבי מוכרי כסות מוכרין כדרכן, ומוקמינן

לה בפסחים (כו): בפלוגתא דר"י ור"ש דאפליגו בדשא"מ דשבת. אלמא דדין שאר איסורין בדשא"מ כדון שבת. וכן בפ' הנחנקין גבי בן המקיז דם לאביו וחבל בו בשאינו מתכוין דהוי פלוגתא דר"ש ורבנן וכו', ולא דחי דדילמא מודה ר"ש בשאר איסורין דלא כתיב בהו מלאכת מחשבת, א"ו דשבת בנין אב לכל התורה. ע"ש. וע"ש בשו"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' רנח). ע"ש. (ובאמת שמהגמ' בכורות (לד) הנ"ל היה מקום להעיר גם על סברת התוס' שמחלקים באיסור דשא"מ לר"י בין שבת לשאר איסורים, דא"כ מאי פריך אטו עד השתא לא אשמועינן שמואל דהלכה כר"ש, והא טובא קמ"ל שאף בשאר איסורין דהוי מדאו' הל' כר"ש. ואי אשמועינן הכא גבי מום בכור הו"א דוקא באיסור לאו, ולא באיסורי שבת דהוי איסור סקילה. וחמירי טובא מאיסורי דעלמא (כמ"ש בכתובות ע:). וע' בפני יהושע (שבת פא:). ע"ש. ומצאתי בס' אמרי בינה (דיני שבת סי' לב) בד"ה וזה, שהעיר בזה. ע"ש. ובעיקר קו' הרדב"ז ע"ד הרמב"ם שאסר ללבוש כלאים להבריה מהמכס, דאנן קו"ל כר"ש דדשא"מ מותר. הנה אף מרן הכ"מ שם עמד ע"ז ליישב גם הסתירה ממ"ש הרמב"ם עצמו שם דמוכרי כסות מוכרים כדרכם. ע"ש. וע"ע בט"ז ושו"ך יו"ד (סי' שא). ובס' עטרת פז (ביצה כג). ובמקום אחר כתבנו עוד בזה. ורק רגע אדבר במה שראיתי אגב ריהטאי בשו"ת חות יאיר (סי' קפח) שכל שטעם הרמב"ם שאסר לבישת כלאים להברחה המכס, אינו אלא משום מראית העין וכו'. ע"ש. ולכא' תמוה, דהא מסיים ע"ז הרמב"ם שאם לבש לוקה. ושו"ר במרכבת המשנה אשכנזי (פ"א מה' שבת די"ד ע"ב) שכל ע"ד החו"ה שהם שגיאה גדולה, דהא סיים הרמב"ם שלוקה ע"ז, אלמא דהוי מה"ת ולא משום מראית העין בלבד. ע"ש. וכן הקשה בשו"ת לשון לימודים (חאו"ח ס"ס קנז) בד"ה ומ"מ. ע"ש. אכן י"ל דהח"י מפרש לזה דקאי ארישא בלבוש ע"ג עשרה בגדים, ולא קאי אסיפא (בלבוש לגנוב המכס). וכמו שראיתי כן למהר"י קורקוס שתיריך כן לחד שינויא. ע"ש. וע' בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' פו ד"פ ע"ד) בד"ה ועפ"י. ובחידושי החתם סופר על סוגיות (סוגיא דמצרף עמוד יט). ע"ש. +במה שהעירוני ע"ד הרדב"ז בדין דבר שאינו מתכוין בשאר איסורין. נ"ב. שו"ר בווי העמודים (סי' קב אות ו) שהשיג כן על הרדב"ז. וע"ע בס' ערוך ב"ש לנר יבמות (ד): בפרש"י ד"ה מוכרי כסות. ובקובץ על יד (פ"ג מה' יו"ט ה"ג). ובס' בית מנוחה (על רבינו מנוח דס"ט ע"ב). ע"ש. +.

(ז) ואנכי הרואה בשו"ת פרי הארץ ח"א בלשונות הרמב"ם (דפ"ט ע"ב), במ"ש הרמב"ם (פ"ה בה' נזירות הי"ג), נזיר לא יסרוק במסרק, ולא יחוף באדמה מפני שמשרת השער ודאי. ואם עשה כן אינו לוקה. ומרן בכ"מ הסביר דה"ט שאינו לוקה משום דדבר שאינו מתכוין הוא וקו"ל כר"ש. והקשה ע"ז הפרה"א הנ"ל, דהא פ"ר הוא ואע"פ שאינו מתכוין חייב. ולכן כתב דס"ל לרבינו דפ"ר דלא ניח"ל פטור אבל אסור. ע"כ. וקשה דהא הרמב"ם פסק כן גם לגבי סורק, ואמרי' בנזיר (מב) דמתני' א"ש כר"ש וכל הסורק להשיר נימין המדולדלין מתכוין. ומשמע דניח"ל בהשרתן. וכ"כ המאירי בשבת (קג) בתוך ד"ה זה שביארנו. ע"ש. וכן מבואר יותר בתשו' הריב"ש (סי' שצד), ודחה סברת האומר דהסורק הוי פ"ר דלא ניח"ל. ע"ש. וז"ל מרן הב"י (ס"ס שג). שמעתי שיש מהנדזין בדבר לומר דלמ"ד לא מודה ר"ש אלא בפ"ר דניח"ל אבל היכא דלא ניח"ל לא, מותר לסרוק בשבת דהא לא ניח"ל בתלישת שערות. ויש לדחות דבריהם, שכיון שהוא רוצה להשוות שערות שיהא חלק ויפה, וא"א להשוותו אא"כ ישיר קצת שערות, הוי פ"ר דניח"ל. וכ"נ מדברי רבינו ירוחם. ע"כ. (והא דלא דחה מרן סברת המהנדזין מהגמ' (נזיר מב) שאפ"ל לר"ש אסור לנזיר לסרוק, ומינה לשבת. שו"ל לפמ"ש הרא"ש והר"ן (שבת קי): שגם הערוך לא התיר פ"ר דלא ניח"ל אלא באיסורי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל בשאר איסורין אסור לכ"ע. ומש"ה י"ל דאע"ג דבנזיר אסור בשבת שרי.) ולכאורה יש לקיים דברי הפרי הארץ הנ"ל לפמ"ש הרדב"ז (בפ"ה מה' נזירות), שכיון שנדלדלו הנימין קצת אין כאן גילוח ללקות עליו, אבל אסור לעשות כן כיון שעדיין לא נעקרו לגמרי. ע"ש. והן אמת דלכא' קשה ממ"ש בשבת (קמט) שאסור לראות במראה של מתכת בשבת מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין. אלמא דאיכא איסורא דאו' בהכי. אולם ראיתי להגאון אגלי טל (מלאכת גוזז אות טו) שגם הוא חידש מדנפשיה שאין איסור תורה בסריקת השער בשבת, מפני שבנימין המדולדלין ליכא איסור תורה, ואין פ"ר בשערות המדולדלין. וההיא דשבת (קמט) פרש"י שאין שוין עם שאר השער, ולא מיירי כההיא נזיר. ע"ש. וכ"כ המהר"ם שיק (חאו"ח סי' קנח). ע"ש. וכן משמע בס' המתם (ספ"ב דביצה). ע"ש. [והנה בס' פרי האדמה ח"א (דקל"א ע"ב) עמד על פירש"י (שבת נ: פא): שפ"ל אהא דתנן אבל לא סורק, משום דמודה ר"ש בפסיק רישיה. והוא דלא כדאמרי' בנזיר (מב) שכל הסורק להשיר נימין המדולדלין מתכוין. ע"ש. ובאמת שכבר עמד בזה בתשובת הריב"ש (סי' שצד). וע"ש. ובאורח מישור (נזיר מב) כ' לתרץ דלעולם הוי פ"ר, אלא שבכל זאת הוצרך הש"ס לומר כל הסורק להשיר כו', לומר דחשיב פ"ר דניחא ליה. אבל אינו מתכוין ממש דא"כ אמאי שרי ברישא שיהא חופף ומפספס. והסכים לתירוצו זה החתם סופר (חיו"ד ר"ס קמ). וכ"כ בשו"ת זרע אמת ח"ב (ר"ס פט). ע"ש. ולפ"ז פליג רש"י על הרמב"ם הנ"ל וס"ל דלוקה ע"ז ומש"ה הוצרך לו' דפ"ר דניח"ל הוא. דהא לרש"י גופיה פ"ר דלא ניח"ל אסור. וכדמוכח בפרש"י (שבת קיז) ובחיים צא: ועוד מקומות. וכמש"כ להלן או' יד. וע"כ הוצרך לפ"ר דניח"ל ללקות עליו. אבל המאירי נזיר שם כ' כדברי הרמב"ם דאינו לוקה. וכ"כ עוד המאירי (ביצה לה:). ע"ש. ומיהו לפמ"ש הראשונים (שבת קי): דבשאר איסורין פ"ר דלא ניח"ל לכ"ע אסור, דלא בעינן בהו מלאכת מחשבת. ומשמע דאיסורו מה"ת, א"כ אין שום נ"מ אי הוי פ"ר דניח"ל או לאו. והרא"ש (בספ"ב דביצה ובפ"ל לנזיר מב) כ' דלא סורק משום פ"ר, והוא עצמו בשבת (קי): כ' דבשאר איסורין אף להערוך פ"ר דלא ניח"ל אסור. ע"ש. וראיתי בס' קרן אורה בנזיר (מב) שעמד בזה על האורח מישור הנ"ל. וגם בשו"ר קרבן (פ"ו דנזיר ה"ג) דחה דברי האורח מישור בזה. ע"ש. וע' בשו"ת חלקת יואב (חאו"ח סי' ו) ובשו"ת משיב דברים (חאו"ח סי' נ) מ"ש בזה. וכן בשו"ת מהר"ם שיק שם. ובשו"ת בארות אברהם (סי' כג). ובשו"ת ימי יוסף ידיד (סי' ה). ואכמ"ל]. ועכ"פ לא הי"ל להפרי הארץ לתלות דבר זה בפ"ר דלא ניח"ל, דאפ"ל ניח"ל אין לחייבו מלקות לדעת הרדב"ז ודעימיה הנ"ל.

(ח) ולכאורה יש להעיר עוד לפמ"ש התוס' שבת (קג סע"א), דפ"ר דלא ניח"ל, כגון דעביד בארעא דחבריה, הוי מלאכה שא"צ לגופה. וכ"כ הרמב"ן בחי' לשבת (קיא). והר"ן (ס"פ שמנה שרצים) והריב"ש בתשו' (סי' שצד). ע"ש. א"כ גם אם נאמר שהסורק והחופף באדמה הוי פ"ר דלא ניח"ל, היה ראוי לחייבם לדעת הרמב"ם עצמו שפוסק (בפ"א מה' שבת ה"ז) דמשאצ"ל"ג חייב עליה כו' יהודה. ומכ"ש לפמ"ש התוס' שבת (מב) סוף ד"ה אפ"ל, ובגטין (מד:). תד"ה שנתקווצה, דבשאר איסורים אף לר"ש חייב במשאצ"ל"ג, ודוקא בשבת פטור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה. ע"ש. וע"ע בתוס' מ"ק (יג) בד"ה נטייבה. א"כ בודאי שהיה ראוי לחייב בזה בנזיר. [וע' היטב בשואל ומשיב קמא (ח"ב סי' סא דכ"ו סע"ד). ודו"ק]. ובאמת שהערה זו תחול גם עמ"ש הגאון מהר"ח הלוי סולוביציק (בפ"י מה' שבת הי"ז), הנ"ל, דהרמב"ם ס"ל כד' הערוך דפ"ר דלא ניח"ל מותר לכתחלה. ולסברת התוס' ולסברת התוס'.

והרמב"ן והר"ן והריב"ש דפ"ר דלא ניה"ל הוי כמשאצ"ל ג, א"כ חיובי מחייב לדעת הרמב"ם. וכן מתבאר עוד מדברי המאירי (שבת קג) שכ' דפ"ר דלא ניה"ל ואין הדבר קשה לו, כגון דקעביד בארעא דחבריה, אסור לכתחלה לר"ש, וחיובי לר' יהודה. ע"ש. וכ"כ הרא"ש מלוגיל בתשובה הובא בס' אהל מועד הל' שבת (דרך ד נתיב ד). ע"ש. וכ"כ מדנפשיה המהר"ם בן חביב בכפות תמרים (סוכה לג). ע"ש. וא"כ הסורק והחופה באדמה נמי יש לחייבם לר' יהודה דמחייב במשאצ"ל ג, וכן לדעת הרמב"ם שפוסק כר' יהודה לחייב במשאצ"ל ג. והן אמת שראיתי למהר"י קולון בתשו' (שרש קלוז) שכ', בהא דאמר רבא (סנהדרין עג), עכו"ם דא"ל לישאל קטול אספסתא בשבתא ושדי לחיותא ואי לא קטילנא לך, ליקטול אספסתא ולא לקטיליה, שנראה דהוי ככה"ג מלאכה שא"צ לגופה דק"ל כר"ש דפטר. ואפ"ל לר' יהודה כל שעושה בקרקע של חבירו יש לפטרו. ע"ש. (ובדפוס ווארשא תרמ"ד נדפסה תשובה זו בסוף הספר (סי' קצג), כנראה מטעמי צנזורה) הא קמן דאף לר"י פטור היכא דעביד בארעא דחבריה. ולפ"ד כל הראשונים הנ"ל לא יכון דבר זה. וצ"ע.

איברא דחזי הוית להגאון מהר"ם בנעט בס' מגן אבות (דל"ג סע"ב) שכ', ודע דלדעת הערוך עצמו דס"ל פ"ר דלא ניה"ל מותר לכתחלה אף בשאר איסורים, אע"פ שבשאר איסורים חייב גם במשאצ"ל ג, אפ"ה בשאינו מתכוין רק שהוא פ"ר אמרינן דבדלא ניה"ל ולא כיון עליו שרי. וה"נ י"ל לר' יהודה דמחייב במשאצ"ל ג, דה"מ במתכוין, אבל בשאינו מתכוין נהי שאסרה תורה באינו מתכוין לר"י, היינו דוקא בניח"ל, אבל בדלא ניה"ל לא. עכ"ת. וכיו"ב כ' בשו"ת בתי כהונה ח"א (סי' יח ד"פ ע"א). ע"ש. אולם בתוס' שבת (מא): כתבו, דההיא דכריתות (כ): אמר רב אשי כגון שנתכוון לכבות העליונות והובערו התחתונות מאליהן, הוי פסיק רישיה שא"ל כלל לכבות העליונות אם לא שיובערו התחתונות, והא דנקט הש"ס התם לישנא דדבר שאינו מתכוין, ולא נקט דת"ק כר' יהודה דמחייב במשאצ"ל ג וכו', משום רבותא דר' יהודה נקט, דלא תימא דלא מחייב ר' יהודה במשאצ"ל ג אלא במקום שמתכוין לעשות המלאכה, כגון מכבה גחלת של עץ שלא יזוקו רבים שעכ"פ מתכוין לכיבו, אבל התם שאינו מתכוין להבעיר התחתונות לא, קמ"ל דכיון דהוי פ"ר חייב. ע"כ. מבואר יוצא דלר' יהודה יש לחייב במשאצ"ל ג גם כשאינו מתכוין רק דהוי פ"ר. וז"ל התוס' ישנים (יומא לד): בד"ה אפ"ל תימא כשהגיע לצירוף דשא"מ מותר, וכגון דלא הוי פ"ר, ואפ"ל בפ"ר מתקמא וכגון שאין הכלי שלו. וכדאמרינן (שבת קג) דקעביד בארעא דחבריה. ומיהו לר' יהודה יכול להיות דאסור מטעם משאצ"ל ג דחייב לר"י, וההיא דהבונה לא איירי אלא לר"ש דוקא. עכ"ל. ונראה דלשון אסור שכתבו לאו דוקא אלא כמו שסיימו דחייב איכא. ומ"מ י"ל ד' המהר"ם בנעט ודעימיה, ע"פ מ"ש הקרבן נתנאל (בפ' הבונה אות ד), דמ"ש התוס' דהוי כמשאצ"ל ג היינו לשטתם דאסרי בפ"ר דלא ניה"ל, אבל הערוך שמתיר בזה לא ס"ל הכי. והשיג על המהר"ש"א שלא הבין כן. ע"ש. גם בחי' החת"ס פ' לולב הגזול (לג): כ', דלדעת הערוך כל דלא איכפת ליה יצא מכלל פ"ר ומתכוין, והוי כדשא"מ דלר' יהודה אינו אוסר אלא מדרבנן ולר"ש מותר לכתחלה. אבל להתוס' פ"ר דלא איכפת ליה הוי משאצ"ל ג דלר' יהודה חייב ולר"ש פטור אבל אסור. ע"ש. וכ"כ עוד בשו"ת מהרי"מ פאדווא (סי' סד אות כא). ובס' יד המלך פאלומבו בחי' הש"ע (סי' שלז). ע"ש. ולפ"ז ניהא קצת דברי המהר"י קולון הנ"ל שסברתו תכון עפ"ד הערוך. ושור"ר להשוואל ומשיב קמא (ח"ב סי' סב) בד"ה והנה ראה זה מצאתי וכו', שכתב ע"ד מהריק"ו, שהוא תמוה, לפמ"ש התוס' (שבת קג), דפ"ר דלא ניה"ל כגון דקא עביד בארעא דחבריה הוי משאצ"ל ג. וא"כ לר' יהודה מחייב. ע"כ. וכ"כ בספרו דברי שאול (בדרוש לשבת תשובה שנת תרי"ד, ד"ו ע"ד). ולפי האמור ניהא דדברי מהריק"ו אולי כסברת הערוך. וכן יש ליישב בזה ד' הפרי הארץ והגר"ח מברסק לדעת הרמב"ם. ודו"ק.

וראיתי להרב תוספת שבת (סי' שכ ס"ק לה) שכ' דמ"ש המג"א דפ"ר דלא נח"ל ליכא חיובא לכ"ע, אינו מדוקדק, דלהרמב"ם דמחייב במשאצ"ל ג גם בפ"ר דלא ניה"ל חייב. ע"כ. [ולכאורה לפמ"ש בחי' הר"ן (שבת ה) והמאירי (שבת קג) והרא"ש מלוגיל באהל מועד (דרך ד נתיב ד) דאף לר' יהודה היכא דהוי פ"ר דלא ניהא ליה וקשה הדבר בעיניו פטור. וכדמוכח בשבת (עה) ה"נ ד' המג"א דמירי באופן שהיון הולך לאיבוד שקשה לו הדבר, פטור גם לר' יהודה. שור"ר באמרי בינה (סי' לב דל"ג רע"ב) שמיישב ד' המג"א באופן אחר. ודו"ק]. אמנם התוספת שבת עצמו (בס"ל רע"ח סק"ב) כתב כדברי המג"א, ושדברי התוס' (שבת מא): אינם אלא לרב אשי. משא"כ לשאר אמוראים בכריתות (כ):. ע"ש. ובס' שביתת השבת ח"א (דף ז ע"ב) הסכים להמג"א ודלא כהתוספת שבת. ע"ש. ואין דבריו מוכרחים, כיון דאנן נקטינן כהתוס' ושאר אחרונים דפליגי ע"ד הערוך, ואוסרים בפ"ר דלא ניה"ל כמשאצ"ל ג. וכיו"ב ראיתי בס' שלחננו של אברהם (סי' שכ ס"ה) שהעיר שאי אפשר לו דהרמב"ם פטר בפ"ר דלא ניה"ל כיון שמחייב במשאצ"ל ג. ע"ש. וכ"כ הצמח צדק מליבאוויטש בחי' הש"ס (פ"ב דשבת דמ"ט ע"ד). ע"ש. גם בשו"ת הגאון רעק"א (סי' כ) כ' דפ"ר דלא ניה"ל אסור מדאורייתא לר' יהודה דמחייב במשאצ"ל ג. וכ"כ הגרע"א בחידושו לכתובות (ו). ע"ש. וכ"כ בשו"ת דברי מלכאל ח"א (סי' יח) בד"ה וביישוב. ושכ"ה בתוס' (שבת עה) ד"ה טפי. ע"ש. וחזי הוית בס' לשון לימודים (הל' שבת סי' סג קנז) שכ', מצאתי כתוב להגאון מרן זקני כמהר"ר ברוך בן חיים ז"ל, עמ"ש הרמב"ם (בפ"א ה"ה) מותר ליכנס בפירצה דחוקה אע"פ שמשיר ממנה צרורות. ומשמע אע"פ שמשיר צרורות בודאי. ושם אסר בדשא"מ היכא דהוי פ"ר. וי"ל דס"ל להרמב"ם כד' הערוך דבפ"ר שאינו נהנה מותר לכתחלה, וה"נ שאין לו הנאה בהשרת הצרורות הו"ל כפ"ר דלא ניה"ל ומותר. ע"כ. ובס' מחזה אברהם די בוטון (ר"ס לט) כ' עליו ונוראות נפלאותי הפלא ופלא, דהא דוקא לר"ש דס"ל משאצ"ל ג פטור עליה י"ל דפ"ר דלא ניה"ל מותר, אבל להרמב"ם שפסק (בה"ז) כר' יהודה דחייב במשאצ"ל ג, גם בפ"ר דלא ניה"ל חייב. ואפ"ל את"ל שגם לר"י כשאינו מתכוין פטור במשאצ"ל ג, מ"מ איסורא מיהא איכא. וכמ"ש בקרית מלך רב וכו'. ע"ש. שהאריך הרבה בזה. [ובעיקר הקושיא, ע' בשו"ת הריב"ש (סי' שצד), שהביא דיוק החכם השואל מההיא דכתובות (ו): מותר ליכנס בפירצה דחוקה אע"פ שמשיר ממנה צרורות, דמשמע דאפ"ל פ"ר מותר וה"ט וכו', ודחה דבריו בשתי ידיים ומחי ליה מאה עוכלי בעוכלא. ומסיים, חי נפשי כי לא דקדקת יפה. שהרי וכו' בבכורות (לג): ר"ש אומר יקיו אע"פ שעושה בו מום, וצריך לפרש אע"פ שאפשר שעושה בו מום דהא בגמ' יהיב טעמא דדשא"מ מותר וכו'. ע"ש]. ומצאנו חבר להגר"ח מברסק דלד' הרמב"ם פ"ר דלא ניה"ל מותר לכתחלה, הוא הגאון ר' ברוך בן חיים המובא בלשון לימודים. וזה כמ"ש בשו"ת בית שער (חאו"ה סי' קכד) שפ"ר דלא ניה"ל לא הוי בכלל משאצ"ל ג. וע"ע בתורת שבת (סי' רע"ח ס"ק א/א). ע"ש. אולם דעת הרבה אחרונים כמ"ש המחזה אברהם הנ"ל. וכנ"ל בשם השלחננו של אברהם והצמח צדק מליבאוויטש. ועוד. וכן ראיתי בס' מגורה הטהורה (סי' רע"ז סק"ו) שכ', שנראה דלהרמב"ם דמחייב במשאצ"ל ג ה"נ דאיכא חיובא בפ"ר דלא ניה"ל כל כמה דלא איכפת ליה. ע"ש. (אלא שחזר וכתב שם שי"ל דדעת הרמב"ם כדעת הערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר.

וצ"ל דבפ"ר דלא איכפת ליה דוקא חייב, והיכא דקשה לו הדבר מותר. וכמ"ש המאירי וסיעתו הנ"ל) גם במנורה הטהורה (ס"ס שך) כ' דבשאר איסורין מיהא חייב כיון דאף במשאצ"ל חייב בשאר איסורין. ע"ש. וע"ע בס' נהר שלום (סי' רעז סק"ג) שג"כ הביא דברי המג"א (ס"ס שכ) דבפ"ר דלא ניח"ל ליכא חיובא לכ"ע, וכתב, דלאו דוקא הוא, דהא להרמב"ם דס"ל במשאצ"ל כר"י דמחייב, ה"נ בפ"ר דלא ניח"ל חייב. ע"ש. גם בס' ישועות יעקב (סי' שכ סק"ז) בד"ה והנה בש"ס שבת (קלג) וכו', כ' גבי מילה בצרעת דלדין דמודה ר"ש בפ"ר, לא אמרינן דליעבד ע"י אחר דהוי פ"ר דלא ניח"ל. משום דעכ"פ בשאר איסורין חייב בכל גוונא, ואין נ"מ בין ע"י אביו או ע"י אחר. ע"ש. וכ"כ מדנפשיה בס' תהלה לדוד (סי' רעז סק"ה). וע"ש. ומכל הני מוכח נמי דס"ל שלא כמ"ש הפרי הארץ הנ"ל. וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי קמא (חאו"ח סי' נט) בד"ה ושוב. ובשו"ת עמודי אש (סי' ה אות ג) בדל"ז רע"א. ע"ש.

(ט) והנה לא אכחד דלפ"ז יש להקשות על מ"ש הרמב"ם (פ"ח מה' שבת ה"ה), התולש עולשין והמזרד זרדים, אם לאכילה שיעורו כגרוגרת, ואם לבהמה שיעורו כמלא פי גדי, ואם להסקה שיעורו כדי לבשל ביצה. ומקורו טהור בברייתא (שבת קג). ומסיים עלה, שאם לייפות הקרקע בכל שהוא. [וכן פסק הרמב"ם בפ"ח ה"א שהמנכש והמזרד לייפות הקרקע ה"ז תולדת חורש וחייב בכל שהוא]. ובגמרא פרכינן עלה, אטו כולהו לאו לייפות הקרקע נינהו? ואמאי לא מחייבין לכלהו בכל שהוא, ואע"ג דלא קמיכוין, הא אביי ורבא דאמרי תרויהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות. ומשני לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה, (דלא איכפת ליה לייפות, רש"י.) ולפמ"ש"כ לעיל דלהרמב"ם דמחייב במשאצ"ל ג, גם פ"ר דלא ניח"ל חייב, הדרא קושיא לדוכתא. ואין לומר דס"ל להרמב"ם דהאי דינא דמי למאי דקי"ל (שבת עג): זומר צריך לעצים חייב שתיים, אחת משום קוצר ואחת משום נוטע. וכ' התוס', דאפ"ל לר"י דמחייב במשאצ"ל ג בענין הכא, צריך לעצים. דלא מקרי בעצים קוצר אלא בענין זה. מידי דהוה אקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב. וה"נ ארי"ל לקמן /שבת/ (קמה) כבשים ושלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת, ואמאי שרי לגופן ליהוי כמשאצ"ל ג, אלא ה"ט לפי שאין דרך דישה בכך. עכ"ל. וכן פסק הרמב"ם (פ"ח מה' שבת ה"ד). וה"נ י"ל כשאינו מתכוין לייפות הקרקע אין בזה כלל משום מלאכת חורש. ז"א, דא"כ מאי פריך הש"ס (שבת קג) מהא דמודה ר"ש בפ"ר ולא ימות. וע' בחי' הרמב"ן (שבת קיא) שכ', שי"ל שיפוי השדה אינה מלאכה, רק תלישת העשבים היא המלאכה המחייבתו, ומשום תולש מתרינן ביה, אלא שהתלישה חשובה להתחייב עליה בכל שהוא כשהוא מתכוין ליפוי השדה, וכשהשדה אינה שלו אין יפוי השדה חשוב בענין כלום ואין התלישה חשובה להתחייב עליה במשהו. ומי למצניע שחייב בכל שהוא ושאר בנ"א אינם חייבים עליו אלא כשיעורו. אבל בתוספתא מצאתי דמייפה הקרקע מלאכה בפ"ע היא, ומשום חורש מתרינן ביה. דקתני אם נתכוון בכולן חייב שתיים. אלא י"ל דחורש וא"צ אלא לעפר משאצ"ל ג הוא. וה"נ מוכח בירוש' פ' כלל גדול. עכ"ל. ומינה דלהרמב"ם דס"ל משאצ"ל ג חייב הי"ל לחייב בכל שהוא משום חורש. (וכן באמת ס"ל להרמב"ם דייפוי הקרקע משום חורש הוא וכו"ל). ובכלל קשה על הרמב"ם שהשמיט האוקימתא דמירי בעביד בארעא דחבריה. וראיתי להאגלי טל (מלאכת טוחן סק"י) ד"ה וראיתי, שהביא מ"ש הפמ"ג (בפתיחה כוללת להל' שבת בד"ה טוחן), דהא דמחייב הרמב"ם (פ"ח הט"ו) הנוסר עצים אע"פ שאין דעתו ליהנות מהנסורת עצמה, ומשום דמשאצ"ל ג חייב. וכמ"ש הלח"מ שם. היינו כשיש בנסורת כגרוגרת. וכ', ובעניתי לא מסתברא, אלא אף כשאין שיעור בניסור כיון שע"י הנוסר עצים אף על פי שאין דעתו ליהנות מהנסורת עצמה, ומשום ראייה להפמ"ג מדלא מחייב משום ייפוי הקרקע בכל שהוא. אולם שוב מצאתי בשו"ת נודע ביהודה תנינא (חאו"ח סי' לד) שנשאל באמת ע"ד הרמב"ם דקמן שהשמיט תירוץ הגמ' דמירי באבם או בארעא דחבריה. ותירץ, דהנה ק' בקושיה הגמרא דהא אם לאכילה חיובו משום קוצר ואם לייפות הקרקע חיובו משום חורש והם אבות חלוקים, והעושה כן בשגגת מלאכות חייב שתיים, וא"כ אף שמשום לייפות הקרקע חייב בכ"ש אכתי כדי לחייבו משום קוצר ג"כ בענין לאכילה כגרוגרת. וע"כ לומר דקושיה הגמרא על לשון הברייתא שהתחיל אם לאכילה וכו', וסיים אם לייפות הקרקע בכ"ש, והרי גם לאכילה נתחייב בכ"ש משום ייפוי הקרקע. ואיפכא הול"ל אם לייפות בכ"ש, ואם לאכילה כגרוגרת. אבל להרמב"ם שהתחיל בהלכה א' התולש וכו' לייפות הקרקע בכל שהוא, ושוב כתב בהלכה ח' אם לאכילה כגרוגרת, והיינו לענין חיוב משום קוצר, מעיקרא לק"מ, שבדאי שחייב כבר בכל שהוא משום חורש. ובכגרוגרת חייב שתיים שנוסף ע"ו חיוב משום קוצר. עכ"ל. ולפ"ז י"ל כהאגלי טל הנ"ל. וכן מסתבר. וע' להר"א בן הרמב"ם בשו"ת ברכת אברהם (סי' יט ריש עמוד לג). ובס' שביית השבת ח"א (דף ז סע"ג). וי"ל. [וע"ע להחת"ס בחי' בסוגיא דמצרף (עמוד כג) שעמד ג"כ בקושיא זו על הרמב"ם הנ"ל. והובא גם בשו"ת לחם שלמה (חאו"ח סי' נט אות ח). וע"ע בס' בית מנוחה (דס"ט ע"ג). ובס' מנחת חינוך (במוסך השבת סי' ג). ובשו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' קמט). ע"ש]. גם הלום ראיתי להמרכבת המשנה אשכנזי (פ"א מה' שבת דט"ו ע"א) שישב על מזוכה זו, וכ' דס"ל להרמב"ם דמכיון דבארעא דחבריה פטור גם בארעא דידיה לא מקרי פ"ר. ופי' הגמ' דמכיון דמשכחת לה בעביד בארעא דחבריה דלא שייך ביה לייפות הקרקע, הילכך אפ"י עביד בדידיה נמי לא חשיב פסיק רישיה. ונסתייע מ"ש בשלטי הגבורים (ס"פ האורג) דכל מעשה שאפשר לעשות זולת הפ"ר אז אפ"י עביד אותו מעשה בפ"ר שרי כשאינו מתכוין לעשותו. ע"ש. וע"פ זה יישב ג"כ דברי הרמב"ם בה' קרבן פסח שהשמיט ת"י הגמ' (שבת קיז) דשקיל ליה בברזי, ומשום דמפרש דכיון דמצי עביד בברזא דליכא הפשט, הילכך א"נ מפשיט כדרכו כיון שאין כוונתו להפשיט אלא להוציא הפסח לא חשיב פ"ר. ובהכי ניחא נמי דברי הרמב"ם (פ"ח מה' לולב ה"ה) שכ', עבר וליקטן או שליטן אחד אחד לאכילה ה"ז כשר. והשמיט תירוץ הגמ' (סוכה לג): דמוקי לה באית ליה הושענא אחריתי. ומשום דמפרש דמכיון דאילו הו"ל הושענא אחריתי היה מותר ללקטן, גם כשאין לו מותר. עכ"ל. ולפ"ז יש ליישב קושיה מרן הכ"מ (פ"ח מלולב ה"ה) מהגמ' (סוכה לג): דאמר' דדוקא בדאשחור מאתמול דדחוי מעיקרו הוא לא הוי דחוי וכשר. אבל אי אשחור ביו"ט דנראה ונדחה הוא לא תפשוט אי חזור ונראה או לאו. וא"כ יש לתמוה על רבינו שלא חילק בכך. ותירץ משום שכל שבידו לתקן לא הוי דחוי כדאמר' בזבחים (לד):. וה"נ בידו לתקן הוא, מאחר דאי משכח הושענא אחריתי רשאי ללקטן לאכילה כדאמר' בגמרא שם. ע"כ. ותמה עליו בשו"ת באר יצחק (חאו"ח סי' טו ענף א) בד"ה ומרן הב"י וכו', דבזה לא מקרי בידו, דמי יימר דתהוי ליה הושענא אחריתי, וכדאמר' בזבחים (שם) מי יימר דיהבי ליה אחריתי. ע"ש. ולפ"ד המרכבת המשנה ניחא דאה"נ דרבינו לטעמיה דמפרש שאף אם אין לו הושענא אחריתי שפיר דמי. וע' בס' אמרי דוד (דכ"ט ע"ב) שכ' ג"כ כהמרכבה הנ"ל. ע"ש. [וע' בשו"ת נחלת בנימין ס"ס ע]. גם הלום ראיתי אחרי רואי בס' עבודת ישראל (דס"ט ע"א) שהביא קושייתו הנ"ל (על השמטת

הרמב"ם התירוץ בדעביד בארעא דחבריה) בשם אחד קדוש מדבר. וכתב ליישב. וי"ל ע"ד. וע"ע בס' קרית מלך רב (פ"א מה' שבת ד"ב ע"ד). ובמרכבת המשנה אלפנדארי (דס"א ע"ב). ואין להאריך.

+מש"כ ליישב ד' הרמב"ם שלא הביא מ"ש בסוכה (לג): וכו', שו"ר כיו"ב בשדי חמד (מע' ל כלל קמא סוף אות טז). ע"ש. + (י) ובעיקר קושית הפרי הארץ הנ"ל ע"ד מרן הכ"מ (פ"ה מה' נזירות), הנה כמו כן הקשה בקרבן העדה (פ"ו דנזיר ה"ג) בשיירי קרבן שם. ע' בס' לשון לימודים (ס' קנח). ובשו"ת תורת רפאל (ס' כז דמ"ה ע"ב) מ"ש ליישב ד' מרן, כל אחד לפי דרכו. וע"ע בס' בית מנוחה (דף סט ע"ג). ע"ש. וראיתי בשו"ת מהר"ן יפה (ס' ה) בד"ה ובזה מיושב, שכתב להסביר ד' הרמב"ם, דה"ט דלא לקי, משום דשמא אין כאן נימין מדולדלין. ומ"מ לכתחלה אסור דהו"ל ספק פסיק רישיה דאסור. ודלא כהט"ז דס"ל ספק פ"ר מותר לכתחלה. ע"ש. ואין דבריו מוכרחים, וכמו שהרגיש בעצמו שם. כיעו"ש. וכן בשו"ת ריב"ש (ס' שצד) מתבאר להיפך. ע"ש. וגם הלום ראיתי להשדי חמד (מע' הדל"ת כלל לד) שעמד ע"ד מרן הכ"מ, ושכן מצא להמרכבת המשנה שהעיר בזה, וכ' ולענ"ד יתכן ליישב דס"ל למרן הכ"מ דלדין דקי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר, נהי דבפסיק רישיה אסור, מיהו אינו אסור אלא מדרבנן, ומש"ה אינו לוקה. עכ"ד. ותמיהני עליו שנראה דאשתמטיה לשון הרמב"ם (פ"א מה' שבת ה"ו) שכל, שהעושה מעשה שנעשית בגללו מלאכה שבודאי תעשה אע"פ שלא נתכוון לה חייב. ע"ש. ואם בשבת דבעינן מלאכת מחשבת חייב בפ"ר ק"ו לשאר איסורין, ואפי' האומרים דפסיק רישיה גבי שבת מדרבנן, מודים בשאר איסורין דהוי מה"ת. וכמ"ש השטמ"ק (כתובות ה:), וא"כ מה תירץ מרן הכ"מ עמ"ש רבינו שאינו לוקה. (ובמקום אחר כתבנו עוד בד"ה אם יש חיוב מה"ת בפ"ר או לא. ואכמ"ל.) ומצאתי בשו"ת בתי כהונה ח"א בלשונות הרמב"ם (דנ"ו ע"ד), שגם הוא עמד ע"ד מרן הכ"מ הנ"ל, וחשב לומר דכוונת מרן הכ"מ דהו"ל פ"ר דלא ניהא ליה ומש"ה אינו לוקה. ושוב הדר הוא לכל חסידיו מכח מ"ש מרן בב"י דהוי פ"ר דניח"ל. וכמ"ש בעניי לעיל. ומ"ש הבתי כהונה שי"ל דס"ל להכ"מ כדעת בעל הערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר, ומ"מ בנייר אסור לכתחלה, משום לך לך אמרין נזירא, וגם משום שיש בו עשה דגדל פרע. א"ד דס"ל כהתוס' דפליגי על בעל הערוך דפטור אבל אסור וכו'. הנה בתירוץו הא' הו"ל לומר בפשיטות דמ"מ אסור לכתחלה משום דעכ"פ בשאר איסורים דלא בעינן מלאכת מחשבת אסור לכ"ע. וכמ"ש הראשונים בשבת (ק:). וכן יש להעיר עמ"ש הפרי הארץ בסוף דבריו דהרמב"ם לשטתיה דס"ל (בפ"א מה' שבת ה"ה) דפ"ר דלא ניה"ל פטור אבל אסור. ואין צורך דבשאר איסורין כ"ע מודו. שו"ר בשו"ת זכור ליצחק (סימן פג) מ"ש על דברי הבתי כהונה. וע"ע בשואל ומשיב קמא ח"ב (ר"ס סא) מ"ש בזה. ומ"מ לפי דרכינו למדנו מד' הפרי הארץ דדעת הרמב"ם פ"ר דלא ניה"ל פטור אבל אסור גם בדיני שבת. ודו"ק.

(יא) גם הלום ראיתי בשו"ת זרע אברהם יצחקי ח"ב (חאה"ע ס' א ד"ב ע"א) בד"ה והנה, שישב על מדוכה זו, שלא פורש לנו דעת הרמב"ם אי ס"ל כהערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר או לא. וה"ה (פ"א מה' שבת) הביא ד' הערוך, ולא הכריח אם כ"ה דעת רבינו או לא. האמנם במ"ש ה"ה (פי"ב מה' שבת) ע"ד הרמב"ם דהמכבה גחלת של מתכת אם לא נתכוון לצרף פטור, דה"ט משום שכשאינו מתכוין אין כאן מלאכה כלל וכו'. ע"ש כל הלשון. ובענייני לא זכיתי לרדת לסוף דעתו דמאי שיאטיה לדין גחלת של מתכת והסבר ה"ה בזה, אם לא שנאמר דהזרע אברהם הדר שבקיה. (ובכלל יש לעיין היטב בדבריו, שהם קשי הבנה לע"ד, ולא אסיקנא מנייהו כמאי דמסיק תעלא מבי כרבא.) וגם מה שהוסיף מ"ש הרמב"ם (פכ"א ה"ג) מותר לזלף מים עג"ק ואינו חושש פן ישוה גומות שהרי אינו מתכוין לכך, וכתב ע"ז, הרי לך שאע"פ שא"א שלא ידבק העפר בגומא ע"י הזילוף אפ"ה מותר לעשותו, לפי שהמרבץ אינו מתכוין להדביק העפר בגומא ולהשוותה, אלא שלא יעלה אבק. וע"ע בתוס' (יומא לד:) ד"ה ה"מ, שנוטים לד' ה"ה פי"ב הנ"ל. עכ"ד. הנה בשבת (צה) המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביו"ט לוקה מ'. דברי ר' אליעזר. וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות. ומסיק הש"ס, והאידינא דסבירא לן כר"ש שרי אפי' לכתחלה. ופרש"י, כר"ש, דדשא"מ מותר. והמרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית, אלא שלא יעלה אבק. עכ"ל. אלמא דריבוי לא חשיב פ"ר. וכ"כ להדיא האור זרוע ח"ב (ס' עה אות ד). והריב"ש בתשו' (ס' שצד). והמאירי והר"ן שבת (צה). והתוס' פסחים (סה). ובפ"ה הר"ח (שבת צו:). והרוקח (ס' נח). והסמ"ק (במלאכת החורש). והראב"ן (ס' שנה). ובעל המאור פ' כל הכלים (קכד). ור"י (ני"ב ח"ג). וכ"מ מדברי ה"ה שם. וכן בב"י (ס' שלז). ואמנם התוס' שם ד"ה המכבד, כתבו, דה"ט דר"א דמחייב, אע"ג דלכ"ע דשא"מ אינו אסור בשבת מה"ת דמלאכת מחשבת בעינן, משום דס"ל דפ"ר הוא. ע"ש. מ"מ הש"ס עצמו דמסיק דשרי כר"ש ס"ל דלא הוי פ"ר (וכרבנן דפטרין). וכמ"ש התוס'. וע"ע בראב"ה שבת (ס' קצד ריש עמוד רכו). ובס' המכתם (ביצה כב:). ע"ש. וכ"כ להדיא האחרונים, ומכללם בשו"ת בתי כהונה חלק בית דין (ס' יח דע"ט סע"ד). ובשו"ת משכנות יעקב מקרלין (ס"ס צז). ובשואל ומשיב חמישאה (ס' לד). והאגלי טל (מלאכת חורש ס"ק כט). ועוד. וא"כ אין לזה שייכות לדברי ה"ה (פי"ב דשבת) גבי צירוף גחלת של מתכת. והשתא הכא לדידי חזי לי אגב ריהטאי בס' שונה הלכות (דמ"ב ע"א) ד"ה איברא, שהעיר ע"ד הזרע אברהם שהם קשי הבנה. ע"ש. ולא הרוה צמאונינו. וע"ע בשו"ת נחפה בכסף (חאו"ח ס' ה די"ה ע"א). ע"ש.

(יב) ועינא דשפיר חזי למהר"ם גלאנטי בס' זבח שלמים (ס' לז) שכ' בסו"ד, אך לפ"ז צריך למשכנוי אנפשינן דס"ל להרמב"ם כדעת הערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר בשבת, ובאמת שלא מצינו להרמב"ם שום רמז להתיר בזה, אלא סתם ואמר דפ"ר אסור. ומצינו לה"ה בפ"א מה' שבת דמייית סברת הערוך והחולקים עליו, ולא ייחס סברת הערוך להרמב"ם. ואדרבה נראה מסתמות דבריו דבכל פסיק רישיה אסור. ולכן נ"ל וכו'. ע"ש. והובא בס' צרור החיים (דכ"ט סע"ב). אולם הצרה"ח שם כ' שבאמת דעת הרמב"ם כד' הערוך, ושכן מוכח בהרמב"ם (ספ"ז מה' שגגות). וסיים, ואם תקניטני גם על ה"ה אני מקשה דמוכרח מדברי הרמב"ם לחלק גבי שבת בין פ"ר דניח"ל לפ"ר דלא ניה"ל. עכ"ד. והנה ז"ל הרמב"ם (ספ"ז מה' שגגות), החותה גחלים בשבת שהוא מכבה את העליונות ומדליק התחתונות אם נתכוון לכבות ולהבעיר חייב שתיים. חתה גחלים להתחמם מהם והובערו מאליהן חייב שתיים, מפני שמלאכה שאצל"ג חייב עליה. וכ' מרן הכ"מ, דהא דמחייב בסיפא אע"פ שאינו מתכוין אלא להתחמם מהם, משום דהוי פ"ר. והלח"מ כ', דבמתכוין מיירי, ומיהו ברישא מיירי שצריך פהם וצריך גחלים בווערות, וקמ"ל סיפא שאפי' אינו צריך להבערה מאחר שנתכוון חייב. וכ"מ מ"ש רבינו פ"א מה' שבת ה"ז בחיוב משאצל"ג מפני שהכיבוי מלאכה והרי נתכוון לכבות. ע"כ. ולכל הפירושים אין שום הוכחה להתיר לכתחלה פ"ר דלא ניה"ל. וע' בתוספת שבת (ס' שכ ס"ק לה) שכ', שלפי ביאור הכ"מ י"ל דפ"ר דלא ניה"ל נמי חייב אליבא דהרמב"ם, משא"כ להלח"מ. ע"ש. אבל להתיר לגמרי לא שמענו. ואחר שהרגיש הרב צרור החיים את הדוחק זה להלחץ

שלא משמע כן מדברי ה"ה, אמר שגם על ה"ה מקשה וכו'. ואנן בדין אזלינן בתר ה"ה נאמן ביתו של רבינו הרמב"ם, שעכ"פ אין הכרח ברור בדעת הרמב"ם בזה. וכמ"ש הרדב"ו בלשונות הרמב"ם (סי' לא) וז"ל, וכלל גדול יש לי, שכל מקום שאני רואה מחלוקת בד' הרמב"ם, אני סומך ע"ד הרב המגיד שהיה אדם גדול ובקי, ורוב שטתו כד' הרשב"א. ועוד שמכיון שהוא בא לפרש ד' הרמב"ם ודאי דקדק בהם כל הצורך. ע"כ. וע"ע להרדב"ו בח"ב בל' הרמב"ם (סי' קמח). ע"ש. וכ"ש כאן שדעת ה"ה עצמו שלא כד' הערוך, וכמבואר בה"ה (פי"ב מה' שבת ה"ו), בהא דשבת (קכ): נר ע"ג טבלא מנער את הטבלא והיא נופלת ואם ככתה ככתה. וכתב וז"ל, וכבר הקשו המפרשים היאך התיירו לנער הטבלא, והלא הכרח הוא שישפך השמן, והמחסר מן השמן חייב משום מכבה. ויש מי שתיירץ שכל שאינו נהנה מאותה מלאכה אפי' פ"ר כל שאינו מתכוין מותר. וכדעת בעל הערוך שהזכרתי בפ"א. ויש מי שתיירץ דהכא מיירי בנר של שעוה וכיו"ב. ושני התיורצים הללו בהשגות. והאחרון עיקר. ע"כ. ומה שסתם הרמב"ם שם שכה נר דלוק ע"ג טבלא מנער את הטבלא והוא נופל, ואם כבה כבה. שידוע שדרכו של הרמב"ם לתפוס לשון התלמוד בקיצור, ומה שנפרש בש"ס נפרש בד' הרמב"ם. וכמ"ש מרן הכ"מ (בפ"י מס"ת ה"ד). ובב"י יו"ד (סי' שלד) ד"ה נדוהו בפניו. וכמו שהאריך בשד"ח (כללי הפו' סי' ה אות א). ע"ש. [ולאפוקי ממ"ש הגרמ"צ ליכטמן נ"י בס' בני ציון (סי' רעז סק"ב) לדייק מזה דס"ל להרמב"ם כהערוך. וע"ש. וי"ל ע"ד]. וע"ע בס' מעשה רוקח (בפ"א מה' שבת ה"ה) שכתב, שנראה שרבינו איננו מחלק בפ"ר בין כשיש לו הנאה מאותה מלאכה, והוי פ"ר דניח"ל, להיכא דהוי פ"ר דלא ניח"ל. ע"כ. וכן ראיתי להגאון חזון איש (מועד, סי' נ אות ד), שהוכיח מד' הרמב"ם (ספ"ז מה' שגגות) הנ"ל, דפ"ר דלא ניח"ל אסור לדעתו ז"ל. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ב (ס"ס רכט). ובשו"ת לבושי מרדכי קמא (סי' נט). ע"ש. ושור"ר בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה (חאו"ה סי' לו סעיף ג אות יג), שהביא בשם ירחון הפרדס (סיון תרצ"ד). שכל להוכיח מד' הרמב"ם (בספ"ז מה' שגגות) להתיר בפ"ר דלא ניח"ל, וכד' הערוך. ותמה עליו, דמכיון דפ"ר דלא ניח"ל הוי כמשאצל"ג, וכמ"ש התוס' שבת (קג סע"א). והרי הרמב"ם מחייב במשאצל"ג, ומינה לפ"ר דלא ניח"ל דלכל הפחות אסור מדרבנן. ודלא כהערוך. ע"כ. והנה עיקר הראיה יסודה מהל' שגגות בדברי הצורך החיים הנ"ל. אלא שבאמת אינה מוכרחת. וכאמור. וע"ע בשו"ת בתי כהונה ח"א (דע"ט ע"ב והלאה). ע"ש. ובדחייתו של הישכ"ע איכא כמה עקוליו ופשוטיו וכמ"ש לכ"ל לעיל (אות ח) בס"ד. ע"ש.

(יג) ותבט עיני להגרח"י איגש בהגהות הרמב"ם עזוז חיל (בפ"א מה' שבת ה"ו) שכתב, שדעת הרמב"ם (בפכ"ב מה' שבת הכ"א) כדברי הערוך. ע"כ. וז"ל הרמב"ם שם, שתי מטהרות זו ע"ג זו, נוטל הפקק מבינתים ומשיקן, ומחזיר הפקק למקומו, מפני שאינו בא לידי סחיטה, שהרי דעתו שיצאו המים. ופוקקין את הביב בסודרין ובכ"ד המיטלטל, כדי שלא יצופו המים על האוכלין ועל הכלים. אבל אין פוקקין את הביב כדי שירדו המים לבור, שמא יסחוט בעת שדוחק, שהרי הפקק שרוי במים. עכ"ל. ונראה שמוכיח הרב הנ"ל מבבא מציעתא שהתיר לפקוק הביב בסודרין כשאינו צריך לגוף המים, ומשום דפ"ר דלא ניח"ל מותר. משא"כ בסיפא שהוא רוצה בגוף המים וכשפוקק המים נסחטין והוי פ"ר דניח"ל. אולם מרן הכ"מ שם כ', שתי מטהרות וכו', תוספתא עירובין פ"ח. ואיכא למידק אמאי לא חייש ברישא שמא יסחוט כיון שהפקק שרוי במים. ותו במציעתא אמאי לא חיישי שמא יסחוט כדחיישי בסיפא. ונ"ל דברישא שכוונתו להשיק שתי מטהרות אלו, כשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחוק הפקק בנקב, דאדרבה מחזירו בענין שלא ימלא כל הנקב דא"כ תפסוק השקתן. והיינו דקתני שדעתו כדי שיצאו המים. ובמציעתא אינו פוקק אלא מפני שחושש שמא יצאו מים רבים ויצופו על האוכלים והכלים, ואינו חושש אם יצאו מים מועטים, ולפיכך אינו דוחק הפקק הרבה, ולא חיישינן שיסחטנו. אבל בסיפא מקפיד אפי' על מעט מים שלא ילכו חוץ לבור, ולפיכך הוא דוחק הפקק, וחיישי' שמא יסחטנו כשדוחקו. ע"כ. וכ"ה בב"י (ס"ס שכ). ולפ"ז אין מכאן שום ראיה דהרמב"ם מפליג בין פ"ר דניח"ל או לא. וע"ע בס' ערוך השלחן (ס"ס שכ). ע"ש. ואדרבה יש להעיר ממ"ש הרמב"ם (פכ"ב מה' שבת הל"ב), הנוטה פרוכת וכיו"ב צריך להזהר שלא יעשה אהל בשעה שנוטה. לפיכך פרוכת גדולה תולין אותה שנים אבל אחד אסור. ע"כ. ונראה דה"ט משום דהו"ל פ"ר שא"א שלא יעשה אהל לרגע קט. ואע"פ שהוא פ"ר דלא איכפת ליה. והנה מקור ד' רבינו בשבת (קלח): והיא מימרא דרב. והערוך יאמר דרב לשיטתיה דס"ל כר"י דדשא"מ אסור (שבת כב ק"א: וש"נ). ופ"ר דלא ניח"ל הוי כדשא"מ. אבל לדידן אה"נ דשרי. [וכ"כ המשנ"ב בשעה"צ (סי' שטו ס"ק נג) להעיר על הרמב"ם בזה. ע"ש]. ואף דמסיק התם, אמר אביי וכליה אפי' בעשרה בנ"א אסור א"א דלא ממתחא פורתא. וכ' התוס' (שבת מא: ד"ה מיחם, דאביי ס"ל כר"ש. מדאמר כל מילי דמר עביד כרב וכו'. הנה אין ראיה זו מוכרחת, וכמ"ש הפני יהושע שם. וכל להוכיח להיפך בדעת אביי מפסחים (כה:). ע"ש. וה"נ יאמר הערוך. אבל הרמב"ם שאוסר לאחד לתלות פרוכת, (וכן פסקה לדאביי שם). ע"כ דס"ל דפ"ר דלא איכפת ליה אסור, דמסתמא לא איכפת ליה בעשיית אהל לרגע כמימריה. ומצאתי בס' סדר משנה ח"א (הל' יסוה"ת ד"ו ע"א) שביאר דעת הרמב"ם שם דפ"ר דלא ניח"ל אסור מדרבנן. ע"ש. וזה כדברי המהר"ם גלאנטי והפרי הארץ והמעשה רוקח הנ"ל בדעת הרמב"ם. וכ"ד החזון איש והישכיל עבדי הנ"ל. כל קבל דנא דעת המהר"ם אבולעפייא והצורך החיים ועוד דלדעת הרמב"ם פ"ר דלא ניח"ל מותר לכתחלה. וכן מורים פשיטות דברי הראב"ן (סי' שסג). ע"ש. וכן ראיתי עוד להגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (סי' קה אות ה) שהעמיק הרחיב לקיים דברי בעל הערוך בזה, ושכן דעת השאילתות, ובה"ג, והרי"ף, והרמב"ם, והר"י טוב עלם בסדר תנאים ואמוראים. ע"ש. גם בראב"ה (סי' קצד עמוד רכז) מוכח דס"ל כהערוך בזה. וכ"כ הרה"ג המו"ל (שם אות יח). וע"ש. וכ"כ בס' בני ציון (סי' רעז סוף סק"ב). ע"ש. (ובחי' הריטב"א בכת"י (שבת קג) כ' שכ"ה דעת קצת גאונים והערוך. ושכן הסכימו בתוספות. ע"ש. אולם בתוס' שלפנינו ל"מ כן. ודו"ק.).

(יד) וראיתי להרב מלא הרועים (מע' דבר שאינו מתכוין אות ח) שכל' להוכיח כדעת הערוך מפרש"י בכורות (כה) גבי פרה אדומה שיש בה ב' שערות שעיקרן מאדים וראשון/וראשון/משחיר, ר' יוסי בן המשולם אומר גוזז במספרים ואינו חושש. ופרש"י, גוזז את הראש שמשחיר כו', ואינו חושש משום גיזה בקדשים, כיון דאין מתכוין לשום גיזה אלא לתקן הפרה. ע"ש. (וע' בתוס' בכורות לד ד"ה אילמא). ולפ"ז זכינו לדין דרש"י ס"ל כבעל הערוך דפ"ר דלא ניח"ל שרי דהא הכא הו"ל פ"ר לענין גיזה, אלא דלא ניח"ל לגוזז בקדשים רק לתקן. ע"כ. ונוראות נפלאתי, דהא הכא הוי פ"ר דלא איכפת ליה, (ולא שקשה הדבר בעינינו בגיזות ראשו המשחיר), ובכה"ג לרש"י חיובי מחייב. וכמ"ש רש"י בשבת (עה) בד"ה טפי ניחא ליה וכו', וכי מודה ר"ש בפ"ר היינו במידי דלא איכפת ליה אי מתמי, ומיהו איכווני לא מכיון. עכ"ל. אלא שהתוס' שם הקשו עליו, דדוקא היכא דניחא ליה ממש מודה ר"ש בפ"ר, הלא"ה פטר ר"ש (מה"ת). וכדאמרין בפ' הבונה (קג) דקעביד בארעא דחבריה. (וכן פרש"י עצמו שבת קג). ע"ש. (וע' בס' עצי ארזים (סי' ה ס"ק נא). ובשו"ת זרע אמת ח"ב (ר"ס פט) בד"ה ותבלין. ובשו"ת מנחת אלעזר (ס"ס כב). ובמתא דירושלם (די"ט

ע"ד). וי"ל ע"ד. ודו"ק). ובאמת שיש להוכיח מפרש"י בכמה דוכתי דס"ל דלא כהערוך, בשבת (ק"ז) דשקיל ליה בברזי, ופירש"י בהתיכות דקות מפשיט וחותר, דאין דרך הפשטה בכך, ולא מלאכה היא אלא שבות. ומדלא פירש דמשום דהוי פ"ר דלא ניה"ל, וכמו שבאמת פי' כן הערוך דה"ט משום פ"ר דלא ניה"ל. ודחהו הרא"ש (ר"פ הבונה) שאין מכאן ראייה אלא ה"ט כפירש"י הנ"ל דלאו מלאכה היא שאין דרך הפשטה בכך. ע"ש. גם בתוס' (כתובות ו) כתבו שעיקר ראיית הערוך מזבחים (צא): מזלפין יין ע"ג האישים אע"ג דהוי פ"ר דמכבה אלא דהוי פ"ר דלא ניה"ל ומותר. ודחהו התוס' והרא"ש (שבת קג) דלאו פ"ר הוא, דמזלפו טפות דקות. א"נ ע"ג האיברים כדי שלא יכבה האש. ע"כ. וכן פירש"י להדיא בזבחים (צא סע"ב). גם ראיית הערוך מסוכה (לג): דאית ליה הושענא אחריתי, ומשום דמפרש דהוי פ"ר דלא ניה"ל. בקשו התוס' לדחותה שכיון דאית ליה הושענא אחריתי ליכא מתקן מנא כלל. וכן באמת פירש"י בסוכה (לג): ולא פי' מטעם שאינו נהנה והוי פ"ר דלא ניה"ל. אלמא דלרש"י פ"ר דלא ניה"ל אסור. ועוד דאפי' את"ל דרש"י ס"ל כהערוך, אכתי קשה ההיא דבכורות דמירי בשאר איסורין, ונודע מ"ש הרמב"ן והרשב"א והרא"ש והר"ן (שבת קי): דאפי' להערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר לתתלה, ה"מ דיני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, משא"כ בשאר איסורין. ע"ש. וע"כ צ"ל כדאסברה לן בשו"ת בית אפרים (חיו"ד סי' סא דפ"ה ע"ג) בד"ה ועל"פ, דדמי למ"ש ה"ה (פי"ב מה' שבת ה"ב) שכל שאינו מתכוין אין כאן מלאכה כלל אע"ג דהוי פ"ר. ע"ש. וע"ע במש"כ לעיל (סי' כז אות ג). ע"ש. ודו"ק.

(טז) אתה הראת לדעת כי בדין זה דהערוך ישנם שלמים וכן רבים מהראשונים והאחרו' מיימינים ומשמאילים, ישנם אוסרים מדרבנן, וישנם מתירים לתתלה. והואיל ורוב הפוסקים אוסרים נקטינן לחומרא. שכן הוא דעת התוס' והרא"ש (שבת קג). והרמב"ן והר"ן (ס"פ שמנה שרצים). והריטב"א בח"י לסוכה (לג): ובח"י כת"י לשבת (קג). והרא"ש מלוניל הובא בס' אהל מועד (דך ד נתיב ד). וה"ה (פי"ב מה' שבת ה"ו). והריב"ש בתשו' (סי' שצד). וכן דעת המכתם בח"י לסוכה (לג): והאור זרוע ח"ב (ס"ס נד). והמרדכי (שבת קמא). וס' התרומה (סי' רמד). והגמ"י (פכ"א מה' שבת אות י). (וכן מוכח עוד ממ"ש המרדכי (ס"פ כירה), והבעל התרומה שהובא בטור (ר"ס שטז), לגבי סגירת תיבה שיש בה זבובים, שאסור מטעם פ"ר. אע"ג דהתם הוי פ"ר דלא ניה"ל. וכדאיתא להדיא בארחות חיים (ה' שבת סי' קנב) דלדעת הערוך אין איסור בזה. ע"ש.) וכ"פ הטור (ס"ס שכל וסי' תקכג). וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סי' תשלט) דלרוב הפוסקים פ"ר דלא ניה"ל אסור. וכן הוא דעת מרן בש"ע (ס"ס שכ), וכמ"ש הט"ז והא"ר והמאמר מרדכי שם שלא התיר להנהיגם בכך אלא בצירוף שהברזא ארוכה ודמי לספוג שיש לו בית אחיזה. (וכמ"ש בב"י בשם הכל בו.) וכ"פ המשנ"ב שם (ס"ק נה). וכ"כ השואל ומשיב ח"ו (ר"ס לג). והאהלי אהרן ח"ב (סי' סא). א"נ י"ל שלא התיר אלא בצירוף סברת ר"ת והרמב"ן דהוי ככבשים שסחטן לגופן. וכמ"ש להדיא בתשו' הריב"ש (סי' שצד). וכ"ה דעת המג"א. וכבר כתבנו בשו"ת יביע אומר (האו"ח ס"ס כא) בהערה להשיג על המשפטי עוזיאל שחשב דקי"ל דפ"ר דלא ניה"ל מותר. וזה אינו. וכן מצאתי כעת בשו"ת ישכיל עבדי הנדמ"ח בח"ה (האו"ח סי' לו ס"ב אות ח יג) שכל להשיג על המשפטי עוזיאל, דהא מרן נקיט לדינא כהחולקים על סברת בעל הערוך. אלא דס"ל למרן דהנהיגים היתר כמותו אין להזניחם אך אין להורות היתר לתתלה. ע"כ. וגם זה אינו, שאין לנהוג כן כלל, רק כשיש עוד צירופים אחרים וכמבואר באחרונים. וכן מתבאר ממ"ש מרן בש"ע (סי' שלז ס"ג) שהאוכלים בגינות אסורים ליטול ידיהם על העשבים אע"פ שאינם מכוונים להשקותם מ"מ פ"ר הוא. ומבואר בפוסקים דלדעת הערוך מותרים ליטול ידיהם בגינות שאינם שלהם, וכדאמרינן (שבת קג) לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה. וכמ"ש הסמ"ג (במלאכת החורש). ובאו"ז ח"ב (ס"ס נד). ועוד. וע"ב בסה"ת (ס"ס רלה) ובמאירי (שבת קיא): ע"ש. ואילו מרן הש"ע מסתם סתומי לאסור בכל גוונא, אלמא דפ"ר דלא ניה"ל אסור. וכ"כ המטה יהודה עייאש (סי' שלו סק"ב) בדעת מרן. ע"ש. וכן מתבאר עוד ממ"ש מרן בש"ע (סי' רעז ס"ג), נר שע"ג טבלא מנער הטבלא והוא נופל וכו', ובלבד שיהא נר של שעוה וכו"ב, אבל נר של שמן אסור לנערו שא"א שלא יקרבונו לפתילה ונמצא מבעיר. ע"כ. ומבואר בהרא"ש ובח"י הרשב"א (שבת קכ): ובה"ה (פי"ב ה"ו) דלדעת הערוך אפי' נר של שמן שפיר דמי, דהו"ל פ"ר דלא ניה"ל. וכן מרן הבי"ש שם הביא דברי הרא"ש בזה. וכ"כ בתשו' הרדב"ז ח"ב (סי' תשלט) דלדעת הערוך משרא שרי. ע"ש. (וזה שלא כדברי הריב"ש בתשו' (סי' שצד) שכל דאף להערוך יש לאסור בנר של שמן, שהוא נהנה משוירי הפתילה או מן השמן שישאר ממנו בנר. ע"ש.) וכן מתבאר עוד ממה שפסק מרן בהלכות יו"ט (סי' תקכג ס"ג/ס"ב) אין מגרדין הבהמה במגרדת/ביו"ט/ מפני שמשרת שער. ומבואר בב"י שם, דה"ט משום פ"ר, שא"א שלא יתלוש השער, ואע"פ שכל רבינו ירוחם דלהערוך דפ"ר דלא ניה"ל מותר, ה"נ אע"פ שמשיר שער כיון שאינו נהנה מותר. מ"מ כבר נתבאר (בסי' שכ) שיש חולקים ע"ז. ע"ש. וכ"כ המג"א ושאר אחרו' שם. ובקרבן נתנאל (ספ"ב דביצה). וע"ע בב"י (ר"ס שטז) בדין נעילת התיבה שיש בה זבובים דמסיק לאסור אע"ג דהוי פ"ר דלא ניה"ל. וע"ע בש"ע (סי' תרפ"ב) ובלבוש שם. (וע"ב בא"ר שם בשם מ"ט. ודו"ק.) ועוד כתבנו ראיות נוספות בשו"ת יביע אומר ח"א (סי' כא אות ט). ע"ש. ולכן נראה עיקר שאין להקל כלל בפ"ר דלא ניה"ל כ"א בצירוף סברות וסניפים אחרים. [והן עתה ראיתי בשדי חמד (מע' ד כלל לא) שהביא מ"ש השושנים לדוד (בפ"ד דנדרים מ"ד) דנקיט בפשיטות דפ"ר דלא ניה"ל מותר, והשיג עליו שהרי גדולי עולם חולקים על סברת הערוך בזה. (ולא עמד על דעת מרן בזה שגם הוא פוסק כהחולקים על הערוך.) והשד"ח שם העיר ג"כ על המלא הרועים דנקיט בדעת רש"י דפ"ר דלא ניה"ל מותר, שהוא נגד המבואר בפירש"י (זבחים צא):. וכמש"כ לעיל. ע"ש. וכן בשו"ת תשובה שלמה ח"ב (האו"ח סי' ו) הביא שכ"כ הרמב"ן והריטב"א בדעת רש"י. ע"ש. גם הלום ראיתי בס' העמק שאלה (שאלתא קה סק"ה, בדפו"ח דרל"ד ע"א) שהוכיח ג"כ מפרש"י שבת (ק"ז) ד"ה דשקיל ליה בברזי, דפ"ר דלא ניה"ל אסור. והוסיף להוכיח מפרש"י (שבת נ) בד"ה לא דכ"ע, ומיהו בגרסתן אסור דודאי גריר ומודה ר"ש בפ"ר ולא ימות. אלמא דאע"ג דלא ניה"ל בגרירת הכסף אסור וכו'. ע"ש. ולפע"ד אי משום הא לא איריא, לפמ"ש המאירי (שבת קג), שאע"פ שממחק את הצורה שבכלי הכסף בגרסתן, מ"מ ניהא ליה במה שמצחצח את הכלי. ע"ש. ומ"מ כבר כתבנו בס"ד כמה ראיות נכונות דרש"י מכת האוסרים בפ"ר דלא ניה"ל].

(טז) ומעתה בנ"ד אין לנו להתיר מטעם פ"ר דלא ניה"ל, כיון דלרוב הפוסקים ומרן בש"ע פ"ר דלא ניה"ל אסור מיהא מדרבנן. וא"כ כשמערה מכלי ראשון על הכף והכוס הלחים במשקה טופח, הו"ל כמבשל המשקה הטופח, אע"פ שאינו מכוין לכך ולא איכפת ליה בהכי. אלא דמ"מ הואיל ובעיקר הדין אם עירוי מבשל או לא ישנה מחלוקת הפוסקים, ולא מילתא פסיקתא היא, עדיין יש מקום לצדד להקל. וכבר נודע שדעת רשב"ם עירוי ככלי שני, ור"ת ור"י פליגי וס"ל דעירוי ככ"ר. וכמבואר באורך בתוס' (שבת מב):. ובתוס' (זבחים צה):. [ובתוס' שבת (לט) ד"ה כל שבא בחמין כ' שדעת רשב"א דעירוי

ככ"ש, ונראה שהוא ט"ס וצ"ל רשב"ם. וכ"כ הרש"ש שם]. ודברי ר"ת בס' הישר (סי' רג). ע"ש. וע' בחי' הרמב"ן (ע"ז עד): שכתב, דעירוי בשבת פטור אבל אסור, וראיה מהירושלמי [פ"ק דמעשרות ה"ד], הכל מודים בכלי שני שהוא מותר, מה בין כ"ר לכ"ש, א"ר יוסי כאן ה"ד שולטת כאן אין ה"ד שולטת. א"ר יונה כאן וכאן אין ה"ד שולטת אלא עשו הרחקה לכלי ראשון ולא עשו הרחקה לכלי שני. ש"מ דהרחקה מד"ס הוא, ומה שריבה הכתוב עירוי גבי קדשים, בזבחים (צה:), התם משום בליעה הוא. ולעולם אין ביטול גמור אלא כשהאור מהלך תחתיו, כדמסיק בירוש' שם. עכ"ל. וכ"כ בחי' הרשב"א (שבת מב) לדחות סברת ר"ת בזה. וכ"כ עוד בתורת הבית בדיני מליחה (בית ג שער ג דע"ו סע"א). ושכ"כ בעל העיטור. ומ"מ מסיק להחמיר כר"ת שלא למלוג ע"י עירוי. ע"ש. והרא"ה הובא בחי' הר"ן (שבת מב): כ' דערוי מכ"ר קיל ככלי שני ואינו מבשל. ע"ש. והמאירי (שבת מב ופסחים ל): מסיק דעירוי אינו מבשל ככ"ר אבל מבליע ומפליט, ולכן אסור למלוג ע"י עירוי. ע"ש. וכ"כ עוד המאירי (בחולין צז עמוד שסו). ע"ש. וכן דעת הריטב"א (ע"ז עד):. והר"ן (שבת מב וע"ז עד):. וכ"ה בשו"ת תמים דעים (סימן ה). ע"ש. וכ"כ הפר"ח יו"ד (סי' סח ס"ק יח) דלדינא קי"ל כר' יונה בירוש' דכ"ש מותר אפי' אין ה"ד שולטת בו, (ר"ל שה"ד סולדת בו). ומשום שאין חיוב מה"ת משום מבשל אלא כשהאור מהלך תחתיו, אבל אם העבירו מן האש לא מחייב משום מבשל. ומתני' (דשבת מב) אינה אלא הרחקה מדרבנן. ע"ש. וכן בעה"ש (שם סק"ד) הביא מחלוקת הפוסקים בזה אם עירוי הוא ככ"ר, מערכה לקראת מערכה, (ומכללם הרמב"ן והריטב"א והר"ן הנ"ל דס"ל עירוי אינו מבשל) ושכ"נ דעת רש"י דעירוי אינו מבשל, וכמ"ש בעה"ש (א"ח סי' תסה סק"א). ושכ"כ מהראנ"ח (ח"ב סי' סח) בדעת רש"י וכן דעת הר"ף פ' כל שעה, כמ"ש הרשב"א בתשו' (סי' תקה). וכו'. ע"ש. גם בשו"ת בנין ציון ח"א (סי' יח) שדעת הרבה פוסקים ובראשם הרשב"ם והרמב"ן והרשב"א (לפמ"ש"כ לעיל סמי מאכאן הרשב"א, המחבר), והר"ן דעירוי אינו מבשל כלל, ושכן דעת הפמ"ג לחשבו ספק איסור דוקא. ע"ש. ולפ"ז בנ"ד הו"ל ס"ס להקל, שמא הלכה כד' הערוך וסיעתו דפ"ר דלא ניה"ל מותר לכתחלה, ואת"ל כהחולקים ואוסרים מיהא מדרבנן, שמא הלכה כמ"ד דעירוי אינו מבשל כלל. ואת"ל דמבשל שמא אינו אלא מדרבנן. ובפ"ר דלא ניה"ל בדרבנן, מוכח להדיא בתוס' שבת (קג סע"א) להקל. וכן דעת הרבה אחרונים וכמ"ש"כ במקום אחר. ומכ"ש בספקא כה"ג דאיכא למימר שאינו מבשל כלל. וראיתי בדרכי תשובה (סי' קה ס"ק סד) בד"ה ולענין, שהביא מ"ש הפמ"ג (מש"ז ס"ס סח), דהא דקי"ל עירוי מבשל ככ"ר, הוא רק מספק פלוגתא דרבנותא, ומ"מ אין לחשבו לספק מעליא לצרפו לספק אחר לעשות ספק ספיקא. והעיר, שהפמ"ג עצמו בשפ"ד (סי' קה סק"ה) כ' דעירוי ספיקא הוא ולא ודאי. וכ"כ עוד (בסי' צא סק"ה). ומשמע דהוי ספק מעליא ומצטרף לס"ס. אך בס' דברי יוסף (סי' תמח) כ' דעירוי חשיב ככ"ר ודאי ולא ספק. ע"כ. ובאמת שנראה שנעלם מהדברי יוסף שהרבה ראשונים ס"ל דעירוי אינו ככ"ר ואינו מבשל כלל. וכמ"ש"כ לעיל. וא"כ הא ודאי דשפיר מצטרף לס"ס. וכבר נודע שמסקנת הרבה אחרונים דעבדינן ס"ס אפי' כשכל א' משני הספיקות נגד דעת מרן ז"ל. וכמ"ש"כ בס"ד בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' כו אות ו). וגם מבואר בזבחי צדק ח"ב (סי' קי אות קנח) בשם האחרון דעבדינן ס"ס אפי' בסברא שנדחית מהלכה, ואפי' היא סברת מיעוט נגד הרוב. וע"ע בכף החיים (שם דיני ס"ס סק"ד). ע"ש. ונוסף לזה יש לצרף דעת הרדב"ז (סי' ריג) שכל דבר שנאכל חי אין בו משום ביטול מה"ת, דלא גרע מנתבשל כמאב"ד דלהרבה פוסקים אין בו ביטול מה"ת. ע"ש. וכ' בס' אגורה באהלך (דף יח ע"ג) והתפארת ישראל (מלאכת האופה) שלפ"ז המבשל מים פטור. ע"ש. וכ"כ עוד אחרונים. ובמקום אחר כתבנו בדברי המיימינים והמשמאילים בזה. ואכמ"ל. +שעירוי אינו חשוב ככ"ר מה"ת כשאינו על האש, יש להוסיף מ"ש הר"ן (שבת מא) גבי מוליאיר הגרוף, שנתמך ממנו ג"כ השואל ומשיב תליאתה (ח"ג סי' קכה). וע"ע בשואל ומשיב חמישאה (ס"ס יא). וע' בשו"ת אבני נזר ח"א מיו"ד (סי' קיא) שכל לתמוה שלא מצינו ד' הר"ן בפוסקים. וע' בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' צב). ואכמ"ל. וע' בערך השלחן חו"מ ח"ג (בס' הזכרון מע' ע אות י) בשם מהר"ם בן חביב בגנת ורדים (כלל ג סי' ה) שכ', דעירוי אינו מבשל כדי קליפה אלא מדרבנן. ושכ"כ בשו"ת דרכי נועם (סי' ה) וכו'. ע"ש. וכ"כ בס' ערך שי יו"ד (סי' פז) ד"ה כתב יד אברהם וכו'. וע"ע בדרכי תשובה (סי' פז ס"ק יז). וע' בב"א ח"א א"ח סי' שיח דל"מ כן. ועכ"פ לא יצאנו מידי מחלוקת, ושפיר הוי ס"ס לנ"ד. שו"ר בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סי' צג) שאוסר בפשיטות בנ"ד בלי ניגוב הכוס או שיהיו מי הרחיצה מבושלים. ע"ש. אולם לא העיר בכמה ספיקות היתר שנגענו בהם בפנים. והנלע"ד כתבתיו. +

(יז) ובר מן דין יש לצרף בזה מחלוקת האחרונים בדין חצי שיעור במלאכות שבת, שהגאון חכם צבי (סי' פו) כ', שהתולש שיערה אחת בשבת או בניזיר או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל. ע"ש. ובמקום אחר כתבנו להוכיח כן מהתוספתא (פ"ד דביצה). ושוב מצאתי ראייה זו בשו"ת תורת חסד מלובלין (סי' מד אות ט). וכן מצאתי עוד בשו"ת אבני נזר (ח"ב מיו"ד סי' רנט אות ד) שהביא ראייה זו. וכ' שדעת רש"י בשבת (עד) דס"ל ח"ש במלאכת שבת אסור מה"ת יחידאה היא. ע"ש. (וכעת אמ"א. אבל האו"ז (סי' נט), והריטב"א (קידושין לו), ובהג"א שבת (עד), כ' כרש"י. ובמאירי שם). וכן ראיתי עוד בשו"ת מהרש"ם ח"ה (סי' לה) שהביא ג"כ ראייה זו. ע"ש. והנה גם מד' הרמב"ם מוכח הכי. וכמ"ש מהרי"ט אלגאזי בקהלת יעקב (מערכת ח אות קלו). ע"ש. ודחיית הפתח עינים (שבת עד) אינה ברורה כלל. ע"ש. וכן בשו"ת הרדב"ז ח"ה (סי' ב אלפים רב) פשיטא ליה כהחכם צבי הנ"ל דאין איסור תורה בח"ש דמלאכת שבת. ע"ש. וע"ע בשו"ת חסד לאברהם תאומים ח"א (חאו"ח סי' כח). ובשו"ת מהרש"א אלפנדארי (חאו"ח ס"ס ט). ובשו"ת לב חיים ח"ב (סי' נח). ובשו"ת שערי רחמים פראנקו ח"ב (חאו"ח סי' יח). ע"ש. וגם הלום ראיתי בשו"ת בנין ציון ח"א (ס"ס יח) שכ', שדעת הרמב"ן ועוד כהחכם צבי הנ"ל, משא"כ הרמב"ם והר"ן דלא ס"ל הכי. ע"ש. וע"ע בגליוני הש"ס (נזיר מ) ובס' עין הרועים (עמוד קב). ע"ש. ויש לפלפל הרבה בזה, לא עט האסף, ועוד חזון למועד. ומעתה מכיון שאין בכוס אלא טיפות אחדות של מים הנותרים מן הרחיצה שאין בהם השיעור המבואר בהרמב"ם (רפ"ט מה' שבת), שהוא כשיעור רחיצת אבר קטן. וע"י עירוי מכ"ר הו"ל תרי דרבנן. וכבר העלו כמה אחרונים דבפסיק רישיה בתרי דרבנן מיהא יש להקל. וכמ"ש בשו"ת קרן לדוד (סי' לח). ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"א (סי' נט). ע"ש. (וזה מלבד דעת הרבה אחרונים להקל בפ"ר דרבנן. וכמ"ש"כ במקום אחר בס"ד.) ומכ"ש בנ"ד דלא איכפת ליה בהכי, והו"ל פ"ר דלא ניה"ל בתרי דרבנן דבדאי אזלינן לקולא. וכדמוכח בהרמ"א (סי' שטז ס"ג) ובמשנ"ב שם. וכ"כ המשנ"ב בשעה"צ (סי' שלז סק"ב). ע"ש. וזה מלבד הספק בגוף הדין של עירוי אם בכלל יש בו משום ביטול. ובחי' הריטב"א כת"י (שבת קג) כ' (ע"ד הערוך שמתיר פ"ר דלא ניה"ל), ומיהו תמיהא לי מילתא טובא, דכל היכא דהוי פ"ר, מאיזה טעם יתיר ר"ש משום דלא ניה"ל וכו', הא מלאכת מחשבת היא ומה לי אי ניה"ל או לא. ול"ל דהו"ל משאצל"ג, שזה ודאי צריכה לגופה שיפוי קרקע הוא וסחיטה גמורה היא, אלא שהוא אינו צריך לה וכו'. ואי לאו

דמסתפינא מרבוותא הו"א שלא אמרו בש"ס דכי לא איכפת ליה שרי לר"ש, אלא בדבר שמחמת עצמו אינו חשוב מעשה ומלאכה, ומש"ה כל דלא איכפת ליה חזר למהותו שאין בו מלאכה ולא מעשה חשוב, כגון האי דהכא דשורת הדין דיפוי קרקע כל שהוא לא חשיבא מלאכה, אלא כשמחשבים לה משום איזה צורך. וכן ההיא דמיעוט ענבים מן ההדס התלוש לצורך המצוה, תיקונה עושה אותו שהוא תיקון, ויש בו חשיבות. כי לא איכפת ליה ולא מכוין ליה כלל הוה מילתא דלא חשיב, וכן ההיא דאמרי' דשקיל בברזי ה"ט משום דבכה"ג לא הוה הפשט כלל, אלא מקלקל גמור הוא, וכל המקלקלים שאינם מכוונים מותרים כנ"ל. וכן הודה לי מורי הרב ז"ל. עכ"ל בקיצור. וא"כ גם בנ"ד כיון דלא איכפת ליה כלל אין כאן שום חשיבות למלאכה זו לחשבה לבישול כיון שאינו מתכוין כלל. וכעין מ"ש ג"כ ה"ה (פי"ב מה' שבת ה"ב) בדין מצרף, שכשאינו מתכוין אפ"י הוי פ"ר אין כאן מלאכה כלל. ושכ"כ הרמב"ן. ע"ש. מכל הני טעמי תריצי נלע"ד שאין מקום לפקפק על המנהג שנוהגים לערות מכלי ראשון לתוך כוס וכפית מלוהלחים בטפות מים צוננים. [והן עתה בעת ההדפסה בא לידי ספר הנדמ"ח זה השלחן (בני ברק תשי"ח, עמוד לו) וראיתי שם שג"כ כתב להתיר בנ"ד ואחז דרכו בקצר אמיץ דהו"ל פ"ר דלא ניח"ל בצירוף שי"א שעירוי אינו ככ"ר. ואח"כ נסתפק קצת דאולי חשיב בכה"ג ניחא ליה פן יקרר הצונן את החמין שבכוס, ושוב כתב שזה אינו, שהרי הם כה מועטים שבודאי לא תהיה שום השפעה מצדם על החמין שבכוס. ושכן הסכים לזה הגאון החזון איש זצ"ל דבכה"ג חשיב שפיר פ"ר דלא ניח"ל. עכ"ל ד]. (יח) זאת תורת העולה שמותר מצד הדין לערות מים חמים, לתוך הכוס שהודח בצונן, ועליו רסיסי מים שעלו מן הרחצה. וכן כשיש כפית בתוכו שהודחה ומשקה טופח עליה. ואין צורך לנגבם קודם שיערה עליהם חמים. ומ"מ יש לנער הכוס מן הצונן שבו לפני שיערה חמין לתוכו. וכן ינער הכף תחלה ואח"כ יערה מכ"ר עליה. ובכל זאת המחמיר שלא לערות חמין עליהם באופן ישיר מן הכלי ראשון לתוך הכוס אלא באמצעות כלי אחר (דהו"ל עירוי מכלי שני). או לאחר ניגוב הכוס והכפית, תבא עליו ברכת טוב. והנלע"ד כתבתי. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.